

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 6 / 2017

číslo 4

Setkávání Evropy
s islámem

Multikulturalis-
mus, jeho
možnosti a limity

Multikulturalis-
mus z antropolo-
gické perspektivy

Anketa na téma
náboženská
svoboda v ČR

Rozhovor s novou
prezidentkou
americké
Asociace unitářů
a univerzalistů

Jubilejní Unitá-
riertag v Ulmu

Projekty českých
unitářských obcí:
modlitební
praporky a Kom-
pas na cestu

za Jaroslavou
Dittrichovou

Multikulturalismus

Náboženská svoboda v České republice

Milí čtenáři a čtenářky,

Hlavní část tohoto čísla Tvůrčího života jsme zaměřili na téma, které se zdá být v dnešní době nanejvýš aktuální. Je to téma multikulturalismu. K němu se vyjádřili tři autoři. Dva členové NSČU a jeden hostující přispěvatel. Luděk Pivoňka pojal téma multikulturalismu v souvislosti s migrační vlnou, jak ji v Evropě pozorujeme v dnešních dnech. Ve svém článku vyjádřil obavu, že spojit hodnoty liberální demokracie s islámskou kulturou nebude jednoduché. Kristýna Ledererová Kolajová zase upozornila, že na počátku je důležité multikulturalismus přesně definovat, a pak vést s jednotlivými kulturami otevřený dialog. To je postoj přiměřený české i světové unitářské tradici. Ivo Budil ve svém příspěvku vyjádřil přesvědčení, že multikulturalismus by mohl být problémem pro evropský osvícenský univerzalizmus, kdy jednotlivé kultury by se mohly neprodyšně uzavřít do svých hodnotových ghett. Pak by dialog probíhal jen velmi obtížně.

Tím se dostáváme ke druhému hlavnímu tématu, což je náboženská svoboda v České republice. Dušan Lužný vyjádřil podivení, mělo-li by takové téma být ještě hodné naší pozornosti. Pro liberální náboženství, jako je unitářství, to svůj smysl má, neboť náboženská svoboda není věčně trvající. O duchovní svobodu je potřeba usilovat v každé době. Anketa potvrdila, že v současné době se v naší zemi o náboženskou svobodu bát nemusíme.

V dalším příspěvku se představila nová prezidentka americké Unitářské a univerzalistické asociace Susan Frederick-Grayová, která ve vztahu k mezinárodnímu unitářskému společenství zdůraznila, že hodlá podporovat partnerství inspirativní pro všechny zúčastněné subjekty, a nikoliv koloniální paternalismus.

Je možná víra bez hranic? Tuto otázku si položila na setkání v německém Ulmu teoložka Manuela Kalsky. Dnešní obavy z dynamicky se rozvíjející globalizace naznačují, že momentálně jde vývoj jiným směrem. To však neznamená, že diverzita i v oblasti náboženství není možná.

Následně Petr Samojský představil vznikající projekt OŠS Kompas na cestu, který chce lidem nabídnout důležité podněty ve formě krátkých textů, inspirativních fotografií a podnětných otázek. Oficiálně byl zahájen 12. července 2017 k počtě dvoustetletého výročí narození Henryho Davida Thoreaua.

Po tomto článku Karen Ercolino ukázala, jak se aktivně angažuje v novém uměleckém projektu POU, který se týká vytváření modlitebních praporků. Na konci tohoto čísla musíme také zmínit smutnou zprávu o úmrtí dlouholeté členky POU Jaroslavy Ditrichové. Vzpomínku na ní napsal duchovní POU Petr Samojský.

Na úplný závěr jsme si nechali povídání z pera Mileny Hosenseidlové o svobodě víry pro ty nejmenší.

Luděk Pivoňka

OBSAH

1 Editorial

3 ŽIVÉ TÉMA: MULTIKULTURALISMUS

3 Multikulturalismus jako účinná prevence proti možnému střetu civilizací?
Současné radostné i méně radostné setkávání Evropy s islámem
(*Luděk Pivoňka*)

9 Multikulturalismus, jeho možnosti a limity (*Kristýna Ledererová Kolajová*)

15 Multikulturalismus z antropologické perspektivy (*rozhovor s prof. Ivo Budilem*)

21 STUDIE, ZAMYŠLENÍ: NÁBOŽENSKÁ SVOBODA V ČESKÉ REPUBLICE

21 Náboženská svoboda v České republice – sekulární stát a náboženství
(*Dušan Lužný*)

25 Vnímání náboženské svobody v České republice (*anketa*)

31 KALEIDOSKOP

31 Rev. Susan Frederick-Grayová – nová prezidentka UUA
(*Ruth Jochanan Weiniger*)

34 Víra bez hranic? Erste Europäischer Unitariertag, Ulm 2017
(*Matěj Fixl, Štěpán Mairovský*)

39 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

39 Kompas na cestu – projekt Obce širšího společenství českých unitářů
(*Petr Samojský*)

40 Modlitební praporky pro Čapkův sál – projekt Pražské obce unitářů
(*Karen Ercolino*)

41 Vzpomínka na Jaroslavu Dittrichovou (*Petr Samojský*)

42 DĚTSKÉ STRÁNKY

42 O svobodě víry (*Milena Hosenseidlová*)

Multikulturalismus jako účinná prevence proti možnému střetu civilizací?

Současné radostné i méně radostné setkávání Evropy s islámem

Luděk Pivoňka

Multikulturalismus jako účinná prevence proti možnému střetu civilizací?

(Foto © Michael Eisenhut | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Proč bych se chtěl ve svém článku zabývat právě multikulturalismem? Když se porozhlédnu po Evropě, nemohu si nepovšimnout určitých obav z blížící se budoucnosti. Když hovořím s lidmi v České republice, je jen málo těch, kteří žádné obavy nepocítují. Někteří jsou dokonce tak skeptičtí, že žádnou dobrou budoucnost již nevidí. Co je tedy tak zneklidňuje? Je to zcela jistě masová migrace ze zemí Blízkého východu. Do Evropy v posledních letech přicestova-

lo mnoho uprchlíků. Proč přicházejí do Evropy v takových počtech? Co je nutí k tak riskantní migraci? Někteří političtí představitelé tvrdí, že především prchají před válkou v Sýrii a jiných zemích. Někteří odpůrci migrace zase oponují, že většina z nich jen hledá lepší život v Evropě, protože ne všichni pocházejí přímo ze zemí, kde vypukl válečný stav.

Zřejmě můžeme počítat s kombinací válečných uprchlíků, ekonomických migrantů a malé

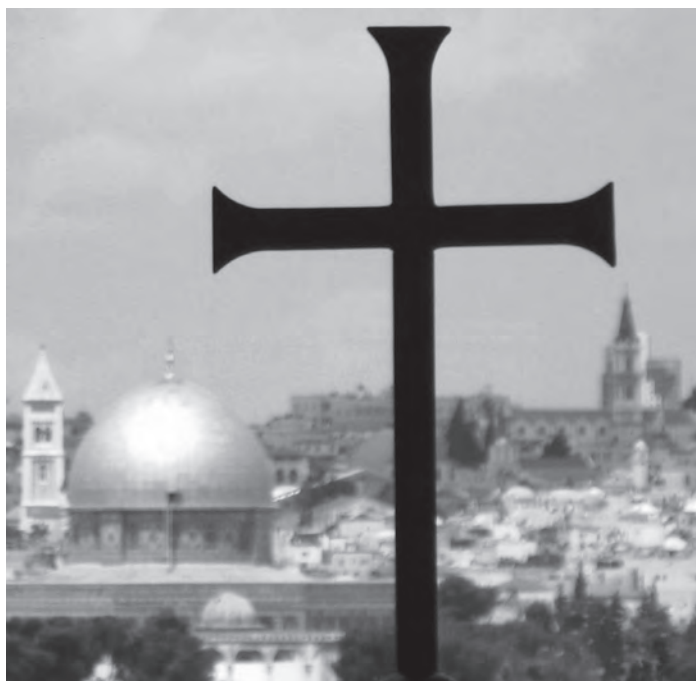
skupiny džihádistických bojovníků. Tajné služby budou mít lepší přehled o současné situaci. Obyčejní lidé v České republice si proto kladou přirozenou otázku: Máme mít opravdu strach z této situace? Jsme tedy tím pádem všichni netolerantní islamofobové? Když se podívám na slovo islamofobie, má dvě části. První tvoří slovo islám a druhé fobie. Islám je světové náboženství, které již existuje asi čtrnáct století a vzhledem k místu svého vzniku poměrně často vstupovalo do kontaktu s křesťanskou Evropou.

Tato setkávání již od 7. století až do novověku byla mezi oběma kulturami spíše konfliktní a méně přátelská, a tak se obě kultury snažily prokázat svoji ideovou převahu převážně vojenským způsobem. Jednou vítězil islám, jindy křesťanství. V tomto ohledu nebylo středověké křesťanství o nic méně agresivní než středověký islám.

Nyní bych ale rád zaměřil svoji pozornost na slovo fobie. To se používá v současné psychologii jako vyjádření iracionálního, chorobného a přehnaného strachu z něčeho, co ve skutečnosti tak hrozivé není. Co je to tedy islamofobie? Je to nadměrný strach z islámu

a jeho projevů. Tyto obavy mohou být z velké části podmíněny teroristickými útoky spáchanými mladými muslimy a muslimkami, kteří bojují na boží stezce proti nepřatelům islámu. Máme se tedy bát právem, nebo jsou naše obavy přehnaně zveličené? Je islám od počátku jen náboženství míru, nebo je násilí přítomné již v jeho základech? Podle mého názoru je to spíše ta druhá varianta. Násilí objevíme bohužel na mnoha stránkách v Koránu, také v pozdějších hadísech a také v islámském právu šaría. Abychom však byli zcela spravedliví, některá světová náboženství mají ve svých textech také pobídky k násilí. V tomto smyslu není islám jediný.

Přesto se domnívám, že naprostá většina občanů České republiky nejsou islamofobové, ale lidé, kteří mají oprávněný strach z náboženství, které je vůči nevěřícím výrazně netolerantní. Pokud nevěřící kritizují a urážejí islám, mohou být i zabiti, aniž by se věřící muslimové dopustili nějakého hříchu. Můžeme se tedy divit, že si lidé kladou otázku, co s nimi bude, až do České republiky doputují tisíce migrantů, jak nám doporučuje Evropská unie? V současné době však toto nebezpečí příliš nehrozí, neboť uprchlíků je v naší zemi prozatím velmi málo. V jiných

Setkávání křesťanství a islámu.

(Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:PikiWiki_Israel_13177_Christianity_and_Islam.jpg.)

„Zkuste si představit vlastní rodinu a její dům, do kterého by se přistěhoval cizí člověk, který by vyznával zcela odlišné životní hodnoty, které by byly s vašimi naprosto v rozporu. Jak dlouho by v této rodině přetrvávala harmonie?“ (Foto © Photodeti | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

evropských zemích je situace přece jen méně příznivá.

Proto si kladu otázku, mohou lidé z tak odlišné kultury, jako je islámská, vytvořit harmonické prostředí s občany České republiky, kteří byli již po mnoho staletí formováni především křesťanskou kulturou? Někteří tvrdí, že to možné je, a jiní, že to možné není. Jako vhodný lék se dnes proti kulturním konfliktům používají ideje multikulturalismu. Jako myšlenkovou inspiraci bych použil popis multikulturalismu, jak jej ve své knize *Multikulturní výchova* definoval Jan Průcha.¹ Podle něj multikulturalismus tvrdí tři důležité věci:

„1. Každá kulturní skupina má své zvláštnosti, které vytvářejí její svébytnost a tyto zvláštnosti by měly být uznávány a respektovány příslušníky jiných kultur.

2. Každá kultura je stejně hodnotná jako jiné kultury a přináší svůj specifický vklad do historie a rozvoje lidské civilizace.

3. Příslušníci každé kultury musí mít rovnoprávné postavení a stejnou příležitost k vzdělávání a uplatnění v životě jako příslušníci jiných kultur.“

Nyní bych se pokusil prozkoumat tato tvrzení, zdali jsou pravdivá a přesná, či nikoliv. Málokdo by asi tvrdil, že všechny kultury jsou stejné. Na první pohled je zřejmé, že nejsou. Kultury mají také své zvláštnosti a tyto zvláštnosti by

měly být podle idejí multikulturalismu plně respektovány. Možná mám výhodu, že mým osobním náboženstvím je unitářství, které má bohaté zkušenosti s respektem k odlišným názorům. Povinností unitáře je mít úctu k názorům, se kterými nesouhlasí a které nejsou jeho vlastní. Což není pro běžného člověka zcela přirozený postoj. Přesto i unitářská tolerance má své meze. Pokud by meze neměla, proměnilo by se unitářství v anarchistickou společnost bez jakýchkoliv hranic. Mohl by si proto náš český stát dovolit otevřenou politickou anarchii? Mohla by Česká republika respektovat jakékoliv kulturní zvláštnosti, které by si lidé z jiných zemí přinášeli s sebou? Jak napsal jeden německý autor, to by byla pravděpodobně kulturní sebevražda. Zkuste si představit vlastní rodinu a její dům, do kterého by se přistěhoval cizí člověk, který by vyznával zcela odlišné životní hodnoty, které by byly s vašimi naprosto v rozporu. Jak dlouho by v této rodině přetrvávala harmonie? Myslím, že moc dlouho ne. Podobně by to mohlo být i se státem, do kterého by se přistěhovalo příliš mnoho cizinců, kteří by vyznávali hodnoty velmi odlišné od domácí kultury. Na druhou stranu odlišnost by ještě nemusela být tím největším problémem. Podstatná je neslučitelnost. Neslučitelnost základních životních hodnot. V České republice žijí také lidé z jiných kultur a nemusí to být žádný problém, pokud odlišné hodnoty, zvyky a tradice jsou slučitelné s těmi českými. Dobrým příkladem pro přátelské mezikulturní soužití, aniž by se obě kultury v sobě rozplynuly, může být například vietnamská kultura. Její ochota tvrdě pracovat a zajistit si co nejlepší vzdělání, nemůže být v české společnosti jen tak přehlédnutelná. V tomto ohledu může být pro mnoho Čechů spíše dobrou inspirací.

Nyní se podívám na druhé tvrzení. Každá kultura je stejně hodnotná jako jiné kultury. Znamená to tedy, že na konkrétní kultuře nezáleží, všechny jsou stejně přínosné. Když se podívám do dějin, tak nemohu přehlédnout jistou úspěšnost některých kultur. Podle mého názoru je pro naši planetu užitečné, aby kultury spolu soutěžily. Kdyby kultury mezi sebou nesoutěžily, globální civilizace by pravděpodobně pomalu, ale jistě upadala. Názorným příkladem

¹ Jan Průcha, *Multikulturní výchova*, Praha: Triton 2011, s. 149.

může být centrálně plánované hospodářství prosazované minulým komunistickým režimem. Přes všechnu snahu nedokázal tento politický systém dlouhodobě vytvořit prosperující stát. Soutěžení však nesmí znamenat válčení. Proto prostředkem k úspěchu nemůže být velikost meče, množství přistěhovalců nebo vysoká porodnost. Každý stát má právo si stanovit svoje zákonné mantinely. V poslední době to tak udělala Velká Británie. Většina britských občanů se cítila ohrožena těžko regulovatelnou migrací, a tak z Evropské unie raději odešli. I když výsledek byl velmi těsný.

V historii však existovaly i okamžiky, kdy méně vyspělá kultura vojensky přemohla tu vyspělejší. Naštěstí ta vítězná barbarská nakonec převzala z té poražené mnoho jejích hodnot. Jako příklad bych uvedl takzvané barbarské národy, které dobyly Řím, a později přece jen přijaly křesťanské náboženství a jeho hodnoty.

Shrnu-li tedy druhé tvrzení multikulturalismu, není pravda, že všechny kultury jsou stejně hodnotné. Některé jsou pro lidi cennější a jiné méně. Kulturami však nemyslím konkrétní lidi, kteří jsou si ve své důstojnosti a lidských právech zcela rovni. Myslím tím pouze jejich životní hodnoty, zvyky, tradice a obyčeje. Např. ve starověkých náboženstvích bylo obvyklé, že se bohům přinášeli i lidské oběti. I staří Slované v tom měli svoji zálibu. Já tuto duchovní praxi zcela odmítám, a proto jsem rád, že nic takového už dnes neexistuje.

Nakonec se pokusím reagovat i na třetí tvrzení. Příslušníci jiných kultur musí mít rovnoprávné postavení jako příslušníci domácí kultury. Aby kultury mohly spolu spravedlivě soutěžit, musí mít stejné podmínky. To je věc, kterou bych zcela jistě podpořil. V římské říši také existovalo mnoho filozofických škol, které se ucházely o přízeň svých posluchačů. Jedna z nich byla také škola křesťanská. Přestože bylo křesťanství po první tři století tvrdě pronásledováno, nakonec se v Evropě přece jen kulturně prosadilo. Císař Konstantin si je vyhodnotil jako nejlepší náboženství vhodné pro svoje vládnutí. Bohužel později římsští císařové soutěž filozofických škol omezili a nakonec i zakázali. Od té doby se Evropa již nikam významně ideově neposouvala. Křesťanství bylo státní nábo-

ženství a Boží zjevení skrze Ježíše Krista bylo definitivně uzavřené.

Až pozdější období reformace a renesance opět posunulo evropského ducha poněkud více kupředu. Bylo potřeba zlomit monopol katolické církve na pravdu. To se podařilo, a proto se Evropa začala vyvíjet rychleji než některé jiné kultury. Díky této zkušenosti nevidím žádný problém v tom, aby v Evropě byla přítomna i jiná náboženství než je křesťanství. Výjimku by však mohla tvořit ta náboženství, která by zjevně popírala liberální demokratické hodnoty. Demokracie není zcela jistě dokonalý politický systém, ale zajišťuje přijatelné prostředí pro všechny občany. Vítězové voleb se mohou radovat ze svého úspěchu, ale nesmí pronásledovat ty, kteří byli méně úspěšní. Naopak poražení nesmí připravovat pomstu těm, kdo legálně a zasluženě vyhráli. Demokracie má velkou výhodu v tom, že vládce nemusíme odvolávat z jejich funkcí s mečem v ruce. Jak se ale postavit k těm kulturám, které demokracii z principu odmítají? Mohou si dobře rozumět teokracie a demokracie? Už Masaryk napsal, že tyto dva systémy nejdou příliš dohromady. Státy si musí vybrat.² Vzhledem k tomu, z jakých zemí přicházejí dnes masy utečenců, pokusím se nyní podívat na místa, kde se islámská teokratická kultura výrazně odlišuje od evropské demokratické kultury s vědomím, že v současnosti žádná muslimská země dokonale nenaplnuje představu o ideálním islámském státu.

Proto budu vycházet jen z islámského práva šaría, které je podle islámské tradice spolehlivě definované. Co znamená toto slovo? Slovo šaría znamená cestu vedoucí ke zdroji vody. Tato cesta je v přeneseném slova smyslu zárukou jistoty a bezpečí pro každého muslima, který kráčí tímto světem. Islámské právo tak řídí veškerý život člověka do všech jeho podrobností.

Pojďme se nyní podívat na některé konkrétní oblasti, které jsou podle mého názoru těžko slučitelné se současnou evropskou liberálně demokratickou kulturou.³

2 Tomáš Garrigue Masaryk, *O demokracii*, Praha: Melantrich 1991, s. 49–58.

3 Jan Potměšil, *Šaría. Úvod do islámského práva*, Praha: Grada Publishing 2012.

Interiér mešity v Damašku. (Převzato z: www.commonswikimedia.org/wiki/File:The_Umayyad_Mosque_also_known_as_the_Grand_Mosque_of_Damascus.jpg.)

a) „Zdrojem veškeré moci v islámském státě je pouze Alláh, a nikoliv člověk. Islámské právo je tedy chápáno jako zjevené a neměnné.“ Naproti tomu evropské právo není zjevené Bohem, ale vytvořené lidmi a lidé ho mohou také svobodně měnit. Islám je proto založen na teokracii, a nikoliv na demokracii.

b) „V islámském právu je žena podřízena muži a má menší práva než muž.“ Evropské právo uznává plnou rovnoprávnost mužů a žen.

c) „Islámské právo uznává existenci otroctví.“ Evropské však nikoliv.

d) „Při dobytí nových území se podle islámského práva musejí nemuslimové podrobit muslimům. Mohou se buď podřídit a platit daň z hlavy (v případě židů a křesťanů) nebo přestoupit na islám nebo být zabiti. Islám dělí svět pouze na dvě oblasti. Na území islámu a na území války.“ V evropském právu mají všichni občané stejná práva bez ohledu na náboženské vyznání.

e) „V islámském manželství může mít muž více než jednu manželku, maximálně však čtyři. Pokud manželka neplní své manželské povinnosti, může ji muž také fyzicky trestat.“ V evropském právu takové možnosti neexistují.

f) „V případě cizoložství ženy je jako trest uloženo ukamenování.“ V evropském právu je něco takového nemyslitelné.

g) „U krádeže je jako trest stanoveno utětí pravé ruky, v případě opakování trestného činu pak také utětí levé nohy. V případě loupežného přepadení, když byl člověk nejenom okraden, ale také zavražděn, je potrestán ukřižováním.“ Evropské právo nic takového nezná.

h) „Pokud se muslim dopustí opilství, je mu jako trest uloženo osmdesát ran bičem.“ Ani v tomto případě evropské právo takové tresty neukládá.

i) „Pokud muslim odpadne od islámu, je možné ho zabít. Předtím má ale odpadlík tři dny na roz-

myšlenou.“ V evropském právu je naopak možné svobodně měnit náboženství.

Z toho, co jsem teď uvedl, je zřejmé, že integrace muslimů v evropských zemích může být pro některé z nich dosti obtížná.

Pokud by se muslim chtěl například integrovat do české společnosti, musel by pravděpodobně nedodržovat některé islámské předpisy, a tím si oprávněně působit výčitky svědomí nebo konvertovat k jinému náboženství nebo se stát ateistou, což by pro věřícího muslima nebyla příliš lákavá nabídka. Dokážu si tedy představit, jak se asi cítí zbožný muslim nebo muslimka v České republice. Řešením by pro ně mohlo být vytvořit si paralelní kulturu, kde by si mohli opět najít svoji vlastní čest a důstojnost. Tento model již v některých evropských zemích opravdu existuje. Jsou bohužel v Evropě i takoví muslimové, kteří si upřímně přejí, aby se mohli řídit pouze islámským právem šaría, a nikoliv právem dané země. Nedávno ještě existoval také web Šaría pro Česko.

Je tedy naším přáním, aby se tento způsob multikulturního soužití prosadil i v České republice? Někteří lidé tvrdí, že multikulturalismus selhal. Myslím, že ideje multikulturalismu byly na počátku ušlechtilé a přály si, aby lidé z různých kultur mohli vedle sebe žít pokojným způsobem. Bohužel praktický život ukázal, že některé kultury mohou spolu přebývat bez vět-

ších problémů, a jiné nikoliv. Na druhou stranu, přestože si mnoho Evropanů váží své kultury, není správné ji vnucovat ostatním národům. I když mohu mít proti islámské kultuře mnoho výhrad, mají muslimové právo si žít, jak chtějí. Kultury mají mezi sebou svobodně soutěžit, a nikoliv se vyvážet jako nechtěné koloniální zboží. Pokud my Evropané sami zjistíme, že naše kultura již není pro nás zajímavá a obohacující, můžeme se postupně stěhovat například do islámských zemí, kde si pak najdeme svoji novou a šťastnou budoucnost. Toto stěhování však nyní nepozorujeme. Je to spíše naopak. Někteří muslimové však vidí svoji velkou příležitost najít si svůj nový domov právě v Evropě. Bohužel tito lidé si nekladou otázku, zvládne Evropa tento nečekaný příliv? Proto, kdyby Evropská unie přistěhovalectví rozumně neregulovala, mohlo by dojít k problémům, které bychom už v budoucnu dobře řešit nedokázali. Žádná země si nemůže dovolit nekonečné množství cizinců. Je nutné stanovit pro přistěhovalectví dobře fungující hranice. Někdy i docela přísné. To říká zdravý rozum. Tento postoj není zřejmě příliš multikulturní, ale je logický a dobře pochopitelný. Pro jakou variantu byste se rozhodli vy? Vhodnou odpověď, která bude ukazovat Evropě cestu k lepší budoucnosti, již nechám na každém z vás. Praktický život společlivě prověří všechny naše vznešené i méně vznešené teorie.

Multikulturalismus, jeho možnosti a limity

Kristýna Ledererová Kolajová

Termín, který často vyvolává emotivní reakce: někteří jej vítají a propagují, jiní před ním důrazně varují. Názorů a diskusí zastánců obou názorových táborů jistě každý z nás slyšel či četl dost. Často mám ovšem pocit, že v nich chybí základní věc: totiž ozřejmení, co vlastně tímto pojmem kdo označuje, co si pod ním představuje. A na tom velmi záleží. Běžně užívaných definic je totiž více a často mohou být jazyčkem na vahách určujícím, zda se zařadíme k jeho propagátorům, nebo odpůrcům.

**Památník
multikulturalismu,
Toronto (Kanada).**

(Foto © Paul Bica, 2007,
commons.wikimedia.
org/wiki/File:Reach_
(358924511).jpg.)

Multikulturalismus můžeme v základu definovat jako přesvědčení, že různé kulturní či etnické skupiny mají právo zůstat odlišné, ačkoli žijí pohromadě, například v jednom městě, regionu, státě.¹ Opačnou variantou je jejich

asimilace k normám hlavního proudu společnosti. Multikulturalismus je samozřejmě možné vnímat v různých úrovních a oblastech: od kultury, vzdělávání či například náboženství určité skupiny obyvatelstva až po státní zřízení.

¹ Noel Castree, Rob Kitchin, Alisdair Rogers, *Dictionary of Human Geography*, Oxford University Press 2013, on-line verze 2016. Další definice například: *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, viz plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/. Osobně mi jako dobrá podrobnější definice připadá například popis Amy Gutmannové: „Multikulturalismus představuje ideu, že odlišnosti jsou důležité a jejich zachování je pozitivní. Multikulturalismus přichází s myšlenkou, že odlišní lidé, ale především odlišné skupiny mohou společně

tvořit jedno společenství, přičemž si každá ze skupin zachová své specifické hodnoty, tradice, náboženské přesvědčení nebo sexuální orientaci, [...] vyrůstá z ideálu lidské důstojnosti [...] a odkazuje přinejmenším dvěma směry, jak k ochraně základních práv individuí jakožto lidských bytostí, tak k uznání zvláštních potřeb individuí jakožto příslušníků určitých kulturních skupin.“ Charles Taylor, *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání*, (Amy Gutmann, ed.), Praha: Filosofie 2001, s. 22.

Pak význam termínu prorůstá z kulturní a sociální sféry i do oblasti politické, což jeho definici i způsob užívání částečně mění.

Nepojmenován provází tento fenomén bez jakékoli pochybnosti lidstvo od prapočátků. Vývoj civilizací průběžně formovaly menší či větší migrační vlny (ať již jejich příčiny byly jakékoli) a při nich nevyhnutelně docházelo ke konfrontacím a mísení kultur. Větší města bývala nezřídka i v minulosti multikulturní (příkladem může být třeba Alexandrie, z historie nepříliš vzdálené v místě i čase připomeňme alespoň židovsko-česko-německou Prahu 19. století). Mezikulturní výměna byla a je zpravidla přínosná pro rychlejší vývoj, odvrácenou stranou samozřejmě zůstává náchylnost ke konfliktům.

Samotný pojem multikulturalismus se začal používat v pozdních 50. letech 20. století ve Švýcarsku (tedy zemi, kde žijí čtyři původní a značně rozdílné kultury) pro vyjádření jednoty zdejší občanské společnosti.² Šířit dále se ovšem začal až v následujícím desetiletí. Na jeho zavedení do oblasti politiky měla podíl zejména Kanada, která se v roce 1971 k multikulturalismu oficiálně přihlásila na úrovni státu.³

Politickou rovinou se ovšem v následujícím textu zabývat nechci, jelikož to vyžaduje specifický přístup a pro unitářský časopis mi připadá politické hledisko ve vztahu k multikulturalismu méně důležité než pojetí obecnější, tedy společenské.

Sociologicky vzato je multikulturalismus důležitým jevem, pokud souhlasíme s názorem, že pro člověka je důležitá komunita – tedy menší společenství, v němž vyrůstá, které ho formuje. Každé takové společenství má své specifické znaky (kulturu), které se předávají mezi generacemi, vytváří člověku zázemí, pevné kořeny jeho identity, prvotní životní hodnoty, a tím i jistoty. Multikulturalismus je pak založený na tom,

že následně poznáváme další kultury, které obklopují tu naši, a vzájemně se respektujeme, aniž bychom chtěli jedni druhé přetvářet.

Spokojíme-li se s obecným konstatováním myšlenky, že kultury mají právo existovat jako rovné vedle sebe v jednom celku, myslím, že s ním většina liberálně smýšlejících lidí nebude mít problém. Potíže přicházejí teprve s praxí a vytvářením konkrétního společného prostoru. Ideální stav, založený na předpokladu, že existuje rovnoměrný růst všech společenství, nikdy nenastane. Zpravidla některá ze skupin roste dynamičtěji než druhá či druhé, sílí, čímž vzrůstá potenciál, kterým může ohrozit ostatní, což budí jejich obavy. Lidské soužití, ať multikulturní, nebo ne, nebude nikdy bezproblémové. Navíc boj o životní prostor se stupňuje s ubýváním zdrojů, ničením životního prostředí a zvyšováním hustoty obyvatelstva. Zjednodušeně se dá říci, že žijeme čím dál těsněji u sebe, čím dál častěji na sebe narážíme. Přemýšlet o skutečné míře přínosu multikulturalismu, jeho vlastních limitech a formách jeho vymezení zákony i jinak je tedy na místě.⁴

Zajímavě se k tomu vyjádřil I. Štampach,⁵ podle něhož se v této chvíli otevírá klíčová otázka, která zní: Jak spolu komunikovat? Jejím po-

4 V této souvislosti se nabízí i otázka, zda existuje nějaký přímý vztah mezi multikulturalismem a terorismem. Nemůže otevřenost vůči ostatním kulturám otevírat pomyslné dveře dokořán teroristickým útokům? Podle mého názoru nikoli. Teroristé si vesměs nevybírají terče útoku podle (ne)vstřícnosti dané oblasti k ostatním kulturám, spíše podle ekonomicko-politického významu. Myslím, že neplatí ani názor, že v multikulturním prostředí vyrostle terorista snáze než jinde, naopak, domnívám se, že člověk, který vyrůstá spatý se svou komunitou a kulturou a dostalo se mu vzdělání, má dobré předpoklady, aby žil vyrovnaný život, patřičně vstřícný a tolerantní ke všem odlišným skupinám i jedincům. Má svou identitu včetně její kolektivní části a je si jí vědom. Na druhou stranu člověk, kterému se tohoto nedostalo, bude svou základní komunitu hledat, třeba i v extremistických proudech a možná šířit silou, na úkor druhých (co nedostalo svůj čas, který je v tomto zdravém růstu poměrně dlouhý, je kompenzováno extrémnějšími polohami). Proto je pro mne důležité, aby kulturní společenství dostávala svůj prostor a měla příležitost k výchově nových generací v jim známém a blízkém prostředí. Životní ukotvenost, spokojenost považuji za důležitý faktor ovlivňující schopnost dávat i trpělivost poznávat.

5 Ivan Štampach, Multikulturalismus je mrtev! Co po něm? *Deník Referendum*, příloha Domov, 26. 9. 2016.

2 Giovanni Sartori, *Pluralismus, multikulturalismus a přístěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán 2005, s. 39–43.

3 Tomáš Hirt, Multikulturalismus: uzavřená kapitola, nebo aktuální politická vize, in: Jiří Šubrt a kol., *Soudobá sociologie III. (Diagnózy soudobých společností)*, Praha: Karolinum 2008, s. 298. <http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp>.

„Lidské soužití, ať multikulturní, nebo ne, nebude nikdy bezproblémové. Navíc boj o životní prostor se stupňuje s ubýváním zdrojů, ničením životního prostředí a zvyšováním hustoty obyvatelstva. Zjednodušeně se dá říci, že žijeme čím dál těsněji u sebe, čím dál častěji na sebe narážíme. Přemýšlet o skutečné míře přínosu multikulturalismu, jeho vlastních limitech a formách jeho vymezení zákony i jinak je tedy na místě.“ (Foto © Beira62 | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

ložením se podle něj posouváme od vymezení kultur (multikulturalismu) ke sdílení a výměně (transkulturalismu). Nezbytným předpokladem pro to je ovšem ochota k takovému dialogu a komunikaci.⁶ Dobře to myslím vystihla A. Dvořáková ve své práci věnované multikulturalismu a jeho přístupům k náboženským skupinám následujícím schématem: „poznávat → rozumět → respektovat → koexistovat a kooperovat“.⁷ Stejně jako Ivan Štampach autorka vnímá, že jen pasivně vzájemně respektovat jinakost kultur, které mají pokojně žít vedle sebe a cítit se sobě rovny, nestačí. Dnešní doba ukazuje, že aby multikulturalismus měl opravdu smysl, jenž mu byl vkládán do vínku, měli bychom jít dál: komunikovat, spolupracovat.

6 Ludka Hrabáková, Kulturní relativismus a pluralita kultur jako princip multikulturní výchovy, *Paidea. Philosophical e-journal of Charles University 4*, 2007, č. 3–4, www.pedf.cuni.cz/paideia.

7 Alžběta Dvořáková, *Multikulturalismus a jeho přístupy k náboženským skupinám* [bakalářská práce], Plzeň, ZČU 2013, s. 8.

Podněcování takového dialogu, jeho kultivované vedení a ideálně i následné uplatňování jeho výsledků v praxi je podle mého přesvědčení důležitým úkolem, kterého se dobře mohou zhostit svobodomyšlná náboženská společenství či organizace, a tedy i my. Unitáři by se navíc na základě své dlouhodobé a kontinuálně proklamované otevřenosti a respektu k odlišnostem měli otázkou multikulturalismu zabývat již ze své nejvlastnější podstaty.

O to zvláštnější je, že v dějinách českého unitářství toto téma nikdy nebylo příliš zdůrazňováno, v mnohých obdobích dokonce ani příliš zmiňováno. Zastoupeno bylo specifickým způsobem, a to v souvislosti s rovným přístupem k různým formám víry, v díle N. F. Čapka, z jehož promluvy na toto téma citujeme: „Náboženská svoboda znamená, že se člověk nepodává jiné autoritě, leč svého vlastního rozumu, a božskému schválení v své vlastní duši. [...] Leč ten zákon svobody jde dále, a znamená za druhé, že člověk má nejen okoušet a hájit osobní

„Pouze respektovat jinakost kultur, které mají pokojně žít vedle sebe a cítit se sobě rovny, nestačí. Dnešní doba ukazuje, že aby multikulturalismus měl opravdu smysl, jenž mu byl vkládán do vínku, měli bychom jít dál: komunikovat, spolupracovat. (Foto © Trunorthimages | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

svobodu pro sebe, ale že má to samé potěšení a právo popřátí svému sousedovi. To znamená, že ponechá svému bližnímu tu samou míru svobody, již požaduje pro sebe.⁸ Tento jeho přístup s multikulturním bezpochyby úzce souvisí, nicméně nezachází dále.

V posledních málo letech se mezi námi přece jen téma multikulturalismu objevuje častěji (i v souvislosti s takzvanou uprchlickou krizí), ale spíše ve formě otázek a kratších nekonceptních debat. Systematická unitářská diskuse a následná práce na tomto poli nás teprve čeká, a trůfám si říci, že se od nás i očekává. Je to totiž logické převedení tří základních unitářských principů (svoboda, rozum, tolerance) do praxe: Pokud je a z nich vyplývající pluralitu stále bereme vážně, nemůžeme se myšlenkám, které multikulturalismus vnáší do mezilidského soužití, vyhnout.

Unitáři v zemích s delší tradicí se tomuto tématu naopak věnují poměrně do hloubky, ať již na úrovni jednotlivých kongregací či celých organizací, a staví na něm mnohem více než my část své identity. Například americká Unitářská a univerzalistická asociace se k významu multikulturalismu v unitářství oficiálně vyjadřuje mimo jiné na svých webových stránkách: „Multikulturalismus znamená pěstovat náboženské společenství, kde lidé všech ras, etnických skupin a kultur vidí svou kulturní identitu přijímanou a uplatňovanou ve všech polohách života onoho společenství – v duchovních shromážděních, v přátelství, ve vedení a řízení, v oblasti náboženského vzdělávání, sociální spravedlnosti a dalších. [...] Multikulturalismus znamená, že jedna kulturní skupina nepřevládá nad ostatními, že lidé se dokážou účastnit víry svého společenství, aniž by popírali nebo skrývali svou kulturní totožnost, že význam kulturní identity je součástí pastorační a duchovenské služby a vedení daného společenství je schopné po-

8 Archiv NSČU, kart. NFC 16, přednáška 24, *Boj svobody s autoritou*, 29. 10. 1922.

chopit, jak rozmanitost identity jednotlivých členů a socializace ovlivňují jejich hodnoty, postoje, přesvědčení, chování i vzájemnou interakci.⁹

Z tohoto prohlášení je patrné, jak moc je tamní unitářská komunita hrdá na svůj přínos multikulturalismu, i to, že jeho uplatňování v praxi svých sborů vnímá jako důležitý závazek. A američtí unitáři samozřejmě nejsou jediní, kteří se k multikulturalismu otevřeně hlásí.¹⁰ V USA to je bezesporu dost podmíněno historickým vývojem, v němž boje za práva Afroameričanů, ale i jiných, nejen národnostních menšin patří k vrcholným (a dodejme že minoritně i temnějším) místům dějin unitářství. O nás toto z hlediska historického vývoje říci nelze, nicméně v současnosti jsme dle mého názoru ve srovnatelné situaci jako unitáři v jiných zemích a multikulturalismus by pro nás měl být důležitým tématem i cestou, jak přispět k lepším vztahům ve společnosti.

Z mého pohledu není podstatné, jakým termínem roli multikulturalismu v unitářství nazýváme – jestli se tomuto pojmu vědomě vyhýbáme, nebo jej naopak budeme bez obav používat. Důležitá je přítomnost jeho esence v našem společenství. To, jak jej bereme vážně, jakými způsoby jeho principy zdůrazňujeme a pěstujeme. Ještě cennější pak je, když si jednotliví členové na základě sdíleného otevřeného přístupu své obce dokážou uvědomovat provázanost těchto principů s naší vírou, pak věřím, že můžeme být na tomto poli i společensky prospěšní.

K tomu myslím vede ještě dlouhá cesta, ale zároveň jsem přesvědčena o její velké důleži-

tosti. A dovolím si jít ještě dále: domnívám se, že díky aktivnímu, promyšlenému naplňování zásad multikulturalismu můžeme i lépe zodpovídat otázky po naší identitě. Respekt, rovnost a spravedlnost v mezilidském soužití nestačí jen mít v textu našich principů, musejí být patrné z toho, co konkrétně děláme – jako jednotlivci, jako jednotlivé obce, jako celá organizace. Pak budeme pro veřejnost zase o něco srozumitelnější. Výstižně to podle mne shrnul duchovní D. Taylor z jednoho newyorského unitářského sboru:

„Jsem přesvědčen, že svět potřebuje více komunit, jako je naše. Svět potřebuje místa, kde jsou děti povzbuzovány k otázkám, hledání a růstu. [...] To je v pozadí mé potřeby věnovat se jako kongregace protirasistické a multikulturní práci. Naš hlas a naše přítomnost jsou ve světě potřebné – nejen proto, abychom pomohli svět uzdravovat a ukazovat společnosti směr, ale také proto, že pokud to dělat nebudeme, budeme se umenšovat. Nemyslím demograficky, tedy že se sníží počet členů. Budeme se zmenšovat povrchností naší reflektované víry, protože se budeme otáčet zády k našemu poslání. Rozmanitost je jádrem identity naší víry. Svět potřebuje více komunit, jako jsou naše. Naši prací je odpovídat na tuto potřebu s určitou jednotností – ale především je nutné na ni vůbec reagovat.“¹¹

Na závěr si dovolím ještě jednou se vrátit k našemu zakladateli, N. F. Čapkovi, jehož ideály mi jsou povzbuzením a posílením naděje, že respektovat odlišné skupiny a poskytovat jim legitimní prostor v rámci jednoho společenství, ať již je to unitářská obec, národ či jakékoli jiné, je potřebné a má to smysl. Podle mého názoru je to lepší cesta, než se preventivně uzavírat z obavy před možným ohrožením nebo konfliktem, byť vyžaduje více vstřícnosti i odvahy – například k tomu nehájit jen vlastní zájmy. Tyto vlastnosti N. F. Čapek měl a jsem přesvědčena, že svým voláním po svobodě a bratrství a také po nahlížení života z perspektivy, která přesa-

9 Přeloženo z: www.uua.org/multiculturalism/introduction. Pro případné zájemce o toto téma v americkém unitářství doporučuji ještě stránku www.uuworld.org/spiritual-theme/multiculturalism, kde je několik zajímavých textů ze života různých sborů, tak příspěvky osobností, například bývalého prezidenta UUA Petera Moralese.

10 Z velké Británie mohu jako příklad uvést sbor v Kendalu, který jsme navštívili letos v červenci. V tomto sboru působí tři duchovní, kteří se střídají ve vedení shromáždění, přičemž jeden z nich má blíže k náboženskému humanismu, druhý k liberálnímu křesťanství a třetí k islámu. Všichni členové sboru, s nimiž jsem měla příležitost mluvit, tuto diverzitu vnímají jako velikýklad.

11 Rev. Douglas Taylor, *The Multicultural Imperative of our Faith*, <http://uuubinghamton.org/2012/01/the-multicultural-imperative-of-our-faith/>.

Unitarian Chapel v Kendalu, Velká Británie. Na fotografii je okno s muslimským motivem z tohoto sboru. Všichni členové, s nimiž jsem měla příležitost mluvit, vnímají náboženskou i kulturní diverzitu, která jejich sborem prostupuje, jako klad a jsou na ni hrdí. (Foto KLK.)

huje nás a naše aktuální životní pozice,¹² ukázal českému unitářství cestu k multikulturalismu dříve, než tento termín vznikl: „Jeden z velkých kladů, kam vede náboženství moderního člověka, je v tom, že jej vede k větší zodpovědnosti před tváří věčnosti. A té zodpovědnosti je

dnešnímu pokolení nejvíc zapotřebí. Jestli hledíme na život pod zorným úhlem věčnosti a jestli jsme pochopili Boha jako přítele všech lidí a sebe jako boží dělníky, pak se celý náš názor na svět a lidi změnil. Všichni lidé budou nám blíží a celá příroda bude nám přátelštější.“¹³

¹² Mnohdy stačí ke změně pohledu málo, například si uvědomit, že „naše“ česká kultura má doložené kořeny v oblasti Asie, a ve sféře náboženství například, kolik zásadních věcí přejímalo křesťanství, jež ovládlo Evropu na několik posledních staletí, z kultur, jež mu předcházely: počínaje metapříběhy zařazenými v bibli a mnohem dříve předtím doloženými u národů střední Asie, pohanskými (germánskými a slovanskými) tradicemi konče.

¹³ Archiv NSČU, kart. NFC 24, přednáška 456, *Kam vede náboženství moderního člověka*, 1. 3. 1935.

Multikulturalismus z antropologické perspektivy

Rozhovor s prof. Ivo Budilem

Ivo T. Budil je antropolog a vysokoškolský pedagog. Zabývá se problematikou dějin antropologického myšlení a vztahy mezi západní civilizací a zámořskými společnostmi v širším historickém a intelektuálním kontextu.

Mapa britského impéria v roce 1886. (Převzato z: [ommons.wikimedia.org/wiki/File:British_Empire_map_-_The_India_and_Colonial_Exhibition,_London_\(1886\)_-_BL.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:British_Empire_map_-_The_India_and_Colonial_Exhibition,_London_(1886)_-_BL.jpg).)

Multikulturalismus je dosti nejasný pojem. “Multi-kulti” je v české společnosti navíc zároveň módním slovem i nadávkou. Co je podle Vás multikulturalismus? – A co jím není?

Je skutečností, že pojem multikulturalismus získal v současném mediálním a politickém prostředí řadu často protikladných významů a stal se poměrně snadným objektem ideologického zneužití a manipulace. Domnívám se, že z historického hlediska existují dva hlavní zdroje soudobého multikulturalismu. Prvním z nich je britská koloniální správa, která se snažila například v Indii nebo Jižní Africe o zajištění

paralelní koexistence odlišných etnických nebo náboženských skupin v zájmu efektivního výkonu administrativy.

Druhým byl ideologický program romantismu, především německého, ale také keltského, který oproti univerzalistickým aspiracím osvícenství kladl důraz na lokální hodnoty, místní kulturní společenství a jejich autenticitu a tradici. Přibližně do šedesátých let 20. století se zdálo, že západní moderní stát bude – po vzoru francouzského sekulárního republikanismu nebo americké tradice „tavicího kotle“ – homogenním prostorem, ve kterém se budou ve

jménu moderního občanství postupně rozplývat veškeré etnické, náboženské a jazykové rozdíly. Zabránilo tomu jednak hospodářské potíže západního světa od poloviny sedmdesátých let 20. století, které oslabily asimilační sílu západní společnosti, a jednak změna politiky řady západních vlád, které začaly vesměs pod vlivem neomarxismu pokládat dosavadní integrační praxi za výraz represe ohrožující identitu a důstojnost různých typů menšin.

Toto sblížení neomarxistů a romantických tradicionalistů (kteří se kdysi podíleli například na vzniku jihoafrického apartheidu) představuje velmi paradoxní a překvapivý fenomén západního ideologického vývoje. Přiznám se, že mi v minulosti imponoval francouzský laický asimilační model, který dokázal vytrhnout příchozí z nejrozumnějších kulturních a náboženských prostředí tím, že jim nabídl alternativu, která byla intelektuálně a emocionálně atraktivnější než jejich původní tradice. Multikulturalismus, jenž narušuje soudržnost moderního politického národa a výdobytků modernity, reprezentuje v zásadě vzpouru proti odkazu osvícenství a univerzalizmu lidských práv, ze kterých vzešla moderní západní civilizace. Obávám se, že bezbřehá „multikulturní“ tolerance by časem vyústila do zrodu spontánního apartheidu či ghett.

Z Vašich slov by se mohlo zdát, že v osvícenském univerzalizmu není pro specifika jednotlivých etnických, náboženských a myšlenkových proudů místo. Ostatně, samo osvícenství je výsostným projevem evropského myšlení a kultury, takže i ono má v sobě jakousi „lokálnost“. Vždyť formulace univerzalizmu vychází přinejmenším ve svých počátcích z evropské situace.

Je jasné, že osvícenství jako kulturní fenomén vzniklo na půdě západní civilizace a odráželo specifické rysy evropské společnosti. Mocenský triumf Západu a jeho historicky pomíjívá hospodářská a vojenská převaha nad zámořskými civilizacemi s sebou přinesla určitou míru arogance a pocitu výlučnosti, s níž se ovšem setkáváme i u jiných kultur. Při hodnocení západního imperialismu a kolonialismu nesmíme rovněž zapomínat na skutečnost, že od řecko-perských válek přes vpády Hunů, Ava-

rů, Maďarů, Arabů, Mongolů či Osmanů to byla Evropa, která mnohokrát bojovala o své přežití s invazemi přicházejícími z Východu. V 16. století se na muslimských trzích ve Středomoří prodávalo více otroků původem z Itálie, Francie nebo Španělska než afrických otroků v Guinejském zálivu. Ještě počátkem osmdesátých let 17. století očekával francouzský král Ludvík XIV., že se setká s postupující osmanskou armádou na Rýně.

Pokud jde o rozdíl mezi univerzalizmem a partikularismem, uvědomme si, že všech sedm miliard lidí žijících na naší planetě pochází z jediné archaické formy *Homo sapiens*, která se relativně nedávno vyvinula v Africe a posléze osídlila celý svět. Naše evolučně vzniklá povaha je tedy stejná a je čistě otázkou času, kdy se tento fakt projeví v celosvětové univerzální kultuře a životním způsobu. Nesmírná kulturní rozmanitost, partikularismus a diverzita tradic s nimiž se stále setkáváme, byly vždy výrazem adaptace na lokální přírodní podmínky v zájmu přežití dané skupiny. Čím více se díky technologii a vědě vymaňujeme z „tyranie“ přírody, tím větší prostor se otevírá pro kosmopolitismus a univerzalizmus. To, že jako první tímto směrem vykročila Evropa a Severní Amerika, bylo pravděpodobně výrazem historické nahodilosti. Každopádně půjde ještě o dlouhodobý a komplikovaný proces.

Mohl byste nastínit, jak bude podle Vás tento budoucí kosmopolitismus vypadat?

Vzhledem k tomu, že stále ještě nejsme schopni stanovit, jak doopravdy vypadá lidská přirozenost daná evolučně podmíněným neurologickým substrátem, je těžké říci, jak by měly konkrétněji vypadat instituce a sociálně-politický řád, který ji zohledňuje. Je jasné, že modernita, která je mateřskou půdou kosmopolitismu, se prosadila, protože co nejvíce redukovala veškeré tradiční sociální omezení, kasty, třídy, klan nebo rodové vazby, které omezovaly lidskou kreativitu, invenci a asertivitu. Tím uvolnila lidský potenciál v míře, kterému tradiční společnosti nedokázaly konkurovat. Budoucí kosmopolitismus bude proto založen na meritokracii, jedinec si bude muset úspěch a sociální uznání získat a vybojovat, nezdědí je. V těch oblastech,

ve kterých lidskou aktivitu stále podvazují tradiční rodové struktury, například na Blízkém východě nebo v Africe, společnost stagnuje. Dalším triumfem modernity je to, že dokázala optimálně uspokojit veškeré tři složky, které již Platon spojil s lidskou povahou: rozum, touhu a thymos, to znamená touhu po respektu a uznání. Věda je nejefektivnějším způsobem uspokojování lidského rozumu, k jakému lidstvo kdy dospělo, v důsledku produktivity vědy vytváří naše ekonomika hmotné artefakty a služby, které uspokojují lidskou touhu tak, jak si to lidé v minulosti dokázali představit pouze v nejbujnější fantazii, a thymos, touha po respektu, by měl být uspokojován demokracií, třetím komponentem modernity, která každému jedinci bez ohledu na majetek a postavení přisuzuje jeden hlas, a proto stejný podíl na řízení věcí veřejných.

„Náboženství budoucnosti bude možná jakousi civilní směsicí Konfucia, Kanta a Wittgensteina, spíše občanskou etikou než religiozitou v tradičním smyslu. Bude to vědomí toho, že v případě, že na některé otázky nedokážeme bez aktu víry odpovědět, neměli bychom si je pokládat, společně se zásadou, že bychom svým bližním neměli činit to, co nechceme, aby dělali oni nám.“
(Obr. převzaty z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_Konfucius,_18th_century.jpg, commons.wikimedia.org/wiki/File:Kant5.jpg, commons.wikimedia.org/wiki/File:Ludwig_Wittgenstein.jpg.)

A jakou podobu a roli v tomto Vašem kosmopolitismu bude či budou mít náboženství?

Jestliže hovoříte o náboženství, myslím, že modernita je zbavila dvou důležitých komponentů: imaginace a obřadů sociální soudržnosti. Imaginaci čerpáme v nekonečné variabilitě z virtuální reality a společnost je příliš vnitřně provázaná a specializovaná, než aby se potřebovala rituálně organizovaně a emocionálně sugestivně utvzovat v kolektivní sounáležitosti. Zbývá tedy etika. Náboženství budoucnosti bude možná jakousi civilní směsicí Konfucia, Kanta a Wittgensteina, spíše občanskou etikou než religiozitou v tradičním smyslu. Bude to vě-

domí toho, že v případě, že na některé otázky nedokážeme bez aktu víry odpovědět, neměli bychom si je pokládat, společně se zásadou, že bychom svým bližním neměli činit to, co nechceme, aby dělali oni nám. Nepředstavujte si ale kosmopolitní civilizaci jako nějakou Rousseauovu utopii. K té zřejmě nikdy nedospějeme. Neustále budou lidé čelit zlu, nenávisti, zášti nebo agresivitě, pouze na odlišné úrovni svého vývoje.

Proč podle Vás nebyla v kroku k univerzalizmu úspěšnější například Čína, které se podařilo ovlivnit podstatnou část Asie a její domácí myšlenkové proudy měly k univerzalizmu dost „nakročeno“, už třeba pojmem člověk v konfucianismu, nebo poměrně přenositelnými pojmy taoismu?

Čína měla potenciál položit základy univerzální civilizace. V 11. století se nacházela takřka na prahu průmyslové revoluce. Její důmyslný meritokratický systém obdivovali Evropané ještě v 19. století. Admirál Čeng-Che zahájil počátkem 15. století zámořské výpravy. Čína byla v uplynulém tisíciletí až do průmyslové revoluce zdaleka největším a nejvýkonnějším hospodářským celkem světa. Myslím, že hlavní konstrikcí, která Čínu připravila o světovládu, byl až xenofobně vyhraněný etnocentrismus. Čína se tak samozřejmě pokládala za střed světa, že necítila potřebu cokoliv nového dobývat a poznávat. Na rozdíl od Evropanů pro ni neznámé nebylo výzvou. Když si Čína v polovině osmnáctého století zřejmě uvědomila svoji geopolitickou chybu a zahájila expanzi do Střední Asie, bylo již pozdě. Západní námořní mocnosti a Rusko jí nedaly šanci. Na druhé straně globalizace čínské kultury, inovací a artefaktů, ke které došlo v době mongolského impéria v rámci Eurasie, posunula Západ k ranému novověku. Je možné, že současná „globalizace Číny“ bude mít obdobný stimulující účinek.

Jak si vzhledem k tomu, co říkáte k náboženství, vysvětlujete nárůst jevů, jako je městský šamanismus, propojování náboženství a Larpu, nebo vyspělou techniku (například internetové aplikace) ve službách různých

náboženství (a nezřídka pomáhající různým náboženským skupinám udržet se – neasimilovat – ba dokonce se rozrůstat)?

Uznávám, že moje vymezení kosmopolitní modernity se více blíží ideálnímu typu v pojetí Maxe Webera než skutečnosti, kterou reálně prožíváme. Modernita je samozřejmě hybridní, skládá se z různých segmentů odlišného původu a stárí, které občas působí dost nesusoudě. Je to stejné jako v případě kognitivní disonance u jedince. U málokoho (s výjimkou šílenců) je myšlení uspořádáno tak, že všechny naše ideje, názory a přesvědčení do sebe zcela logicky a organicky zapadají. Většinou existuje v naší mysli zároveň více tezí, které jsou vzájemně nekompatibilní, ale usadily se v ní v průběhu naší psychologické a životní historie. Přesto jsme schopni intelektuálně normálně fungovat. Obdobné je to s moderní společností, která je proniknuta nejrůznějšími tradičními zvyky, rituály či hodnotami, které mohou vzhledem k povaze modernity působit anachronicky, přesto je ale moderní člověk vyžaduje. Jak napsal Bruno Latour, nikdy jsme vlastně nebyli úplně moderní.

Proč má minulost a tradice takovou sílu? Odpověď hledejme v antropologii. Člověk je Homo ludens, hravá bytost, která potřebuje hru pro svoji plnohodnotnou existenci. A různé sugestivní symboly a osvědčená pravidla pro tyto hry často člověk čerpá ze zaniklých či exotických kultur. Arnold van Gennep nebo Victor Turner upozornili na nesmírný význam liminality, prostoru nalézajícího se mimo sociální strukturu, do kterého promítáme své snové a imaginární vize a který hraje klíčovou úlohu například v zasvěcovacích, iniciačních obřadech. Internet či virtuální realita umožnila explozivní šíření nejrůznějších výplodů naší fantazie a imaginace, často připomínajících archaickou religiozitu včetně šamanismu, které však mají dnes dosti odlišnou sociální funkci než v tradičních společnostech. Není to poprvé, kdy zažíváme zdánlivě paradoxní soužití moderního scientismu (který vytvořil internet) a archaických aktivit (které využívají internetu pro svoji expanzi). Například na přelomu 19. a 20. století zachvátila západní společnost

„Moderní společnost je proniknuta nejrůznějšími tradičními zvyky, rituály či hodnotami, které mohou vzhledem k povaze modernity působit anachronicky, přesto je ale moderní člověk vyžaduje.“ Šamané předvádějí rituály v indickém městě Udaipur. Městský šamanismus vychází z předpokladu, že i lidem dneška mohou být užitečné tradiční šamanské techniky práce s vědomím a uzdravováním. (Převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Urban_Gavari_arena_in_Udaipur.jpg.)

epidemie spiritualismu, víry, že lze prostřednictvím změněných stavů vědomí komunikovat s duchy zemřelých. Mezi zastánce spiritualismu náleželi přední vědci a vzdělanci té doby, například spoluautor evoluční teorie Arthur Russel Wallace, nositel Nobelovy ceny za fyziku Pierre Curie, velký astronom Camille Flammarion, proslulý skotský antropolog Andrew Lang nebo autor Sherlocka Holmese Arthur Conan Doyle, který dokonce napsal rozsáhlé apologetické *Dějiny spiritualismu*. Ve dvacátých letech 20. století však tato móda, která připomínala tradiční šamanismus, náhle pominula, pravděpodobně pod vlivem rostoucí obliby Freudovy psychoanalýzy.

Čím je podle Vás unitářské hnutí? A jakou má ve Vámi nastíněném vývoji budoucnost?

Z historie unitářského hnutí a z přehledu pozoruhodných osobností, které se k jeho odkazu hlásily, vyplývá, že unitářství představuje náboženský fenomén, který v mnohém anticipoval a posléze intelektuálně a emocionálně přesvědčivě komentoval a doplňoval ducha modernity. Z tohoto hlediska napomáhal jeho nedogmatický, etický a univerzalistický charakter nástupu hodnotové konfigurace kosmopolitní moderní civilizace. Stephen Toulmin kdysi

argumentoval, že program scientistické modernity tak, jak jej formuloval například René Descartes nebo Isaac Newton, byl pod vlivem dobových vypjatých milénaristických nálad příliš netolerantní vůči zdravé skepsi a relativismu, který byl příznačný pro předchozí renesanční a humanistickou tradici, reprezentovanou například Michelelem de Montaignem. I z tohoto důvodu došlo na přelomu 18. a 19. století k protimoderní a protiosvětské reakci v podobě romantismu, který přispěl ke zrodu mnohých totalitních a autoritářských hnutí. Unitářství ze zmíněného úhlu pohledu nabízelo alternativní, více otevřenou cestu k modernitě, opírající se o odkaz humanismu a renesance. Jeho možnosti a dosah ale zůstaly omezené. Úspěch každého hnutí závisí na existenci výjimečných, intelektuálně přesvědčivých a charismatických osobností. Jestliže by se v rámci unitářství takové postavy objevily, pak by mohl zaznamenat ohlas v těch regionech a kulturních okruzích, v nichž je v rámci sociálních vrstev, které jsou nositeli civilizačního a technologického rozvoje, pocítována potřeba rovnováhy mezi modernitou a transcendentní perspektivou.

Co míníte transcendentní perspektivou, kterou zde uvádíte jako protiklad modernity?

Transcendentní perspektivou nemíním protiklad modernity, ale spíše fenomén, který se s modernitou nevyklučuje a může se s ní stát za jistých podmínek kompatibilní. Transcendence je sféra, která přesahuje empirickou zkušenost a do níž umísťují různá náboženství božství, případně zdroj etických systémů, podle Immanuela Kanta jde o zkoumání obecných podmínek obsahů vědění. Opakem transcendence je imanence, přičemž předěl mezi nimi vznikl podle filozofa Karla Jaspersa během takzvaného osového věku přibližně v prvním tisíciletí před Kristem. Tehdy se světy bohů, lidí a démonů, kteří například v homérském světě, Mahábháratě nebo v germánském mytologii koexistovali, definitivně oddělily. Bohové se vzdálili, zvažněli a komunikujeme s nimi pouze nepřímou, prostřednictvím rituálu, modlitby nebo profesionální vrstvy kněží. Milétská filozofie, starozákonní proroci, Zaratuštra, Buddha nebo Konfucius, později křesťanství nebo islám, to vše byli nositelé revoluce osového věku. Podle současných stoupenců naturalismu, mezi jehož výmluvné zastánce náleží například Richard Dawkins, je celá naše realita a existence vysvětlitelná pouze z imanentního základu, přičemž transcendence je psychologická iluze, někdy dokonce škodlivá, protože omezuje možnosti našeho racionálního jednání. Je velkou výzvou pro nábožensky založené jedince prokázat, že se mýlí.

Domníváte se, že ona transcendentní perspektiva je jedna, společná všem lidem (nebo alespoň těm, kdo ji „mají“), vyjadřovaná různými metaforami? Nemá smysl mluvit – také – o transcendentních perspektivách v plurálu?

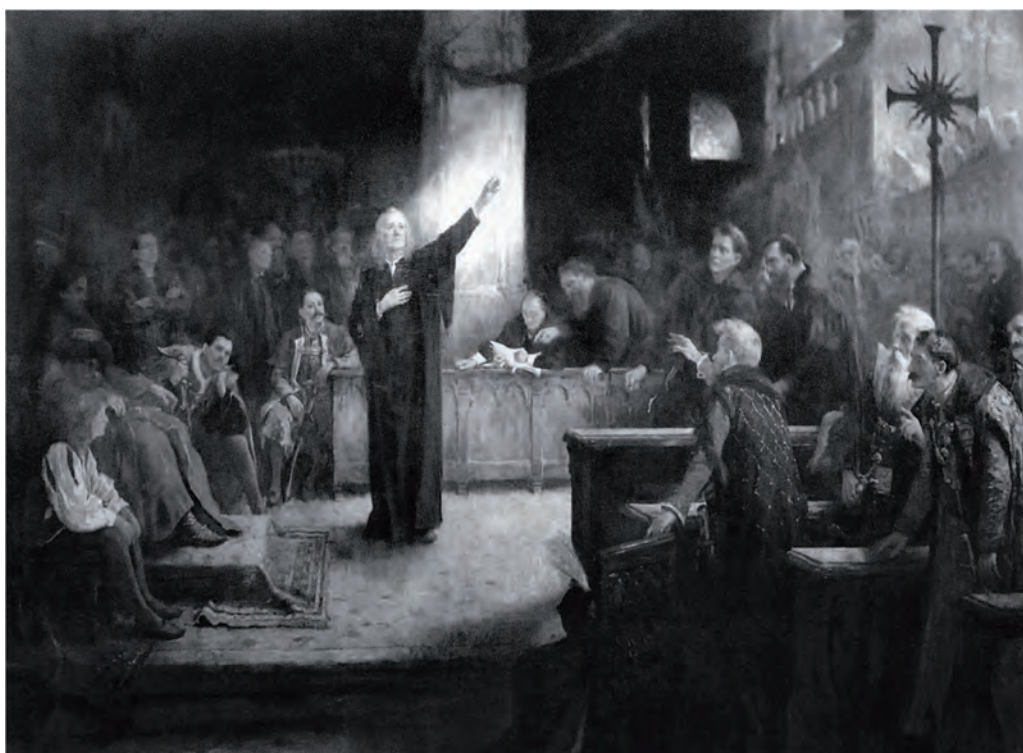
Potřeba transcendence, to znamená přesahu do „jiné reality“, je pravděpodobně antropologickou konstantou, protože neznáme žádné společenství, ve kterém by se v určité podobě neprojevovala. Proto bych dal přednost singuláru a hovořil o transcendentní perspektivě, která se ale manifestuje velmi rozmanitým symbolickým a kulturně podmíněným způsobem. Mnohé archaické skupiny využívají změněných stavů vědomí k iniciačním obřadům nebo šamanským aktivitám. Revoluce osového věku vybudovala instituce a komplikované ideologické a náboženské systémy určené ke kultivaci vztahu lidí k transcendenci. Vždy, když se v minulosti vazba k transcendenci narušila, respektive stala nedůvěryhodnou, společnost na to reagovala velmi emocionálně vyhoceně až destruktivně, například prostřednictvím různých milénaristických a mesianistických hnutí nebo také kultem cargo v Tichomoří. Na druhé straně mnozí současní Evropané jsou po zkušenostech z nedávných ideologických střetů a válek, které lze do jisté míry chápat jako boj o hegemonii na výklad transcendence, k transcendentní perspektivě relativně skeptičtí a její absenci kompenzují příklonem k nespoutané imaginaci, kterou jim nové technologie poskytují v nebyvalé míře.

Rozhovor vedla Ruth Weiniger.

Náboženská svoboda v České republice – sekulární stát a náboženství

Dušan Lužný

Autor je sociolog náboženství a religionista; vedoucí katedry sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Francis Dávid pronáší řeč na Synodu v Tordě, Sedmihradsko, kde byla roku 1568 vyhlášena náboženská svoboda (poprvé v křesťanské Evropě) pro čtyři vyznání včetně unitářství. (Autorem slavného obrazu z roku 1896 je Körösfői Kriesch Aladár, dnes je dílo umístěno v muzeu v Tordě. Foto z archivu NSČU.)

Otázka náboženské svobody (nebo náboženských svobod) v nějakém konkrétním státě je primárně otázkou právní, respektive ústavní. Také proto musíme tento text vztáhnout k právnímu systému České republiky, byť jak se ukáže dále, jde o širší problém, který souvisí s historií dané pospolitosti a se současnou sociokulturní situací.

Je neoddiskutovatelné, že v současné České republice existuje náboženská svoboda, přesněji řečeno že náboženská svoboda je českým státem nejen garantována, ale také respektována. Samotný text nejvyššího zákona naší republiky, tedy Ústavy, se věnuje spíše politickému systému (principu tří mocí – zákonodárné, výkonné a soudní), ale ve své preambuli jasně

deklaruje úctu k lidským právům a závazek „střežit a rozvíjet“ kulturní i duchovní bohatství. Slovo náboženství se v samotném textu ústavy nevyskytuje.

Konkrétněji o náboženských svobodách a místě náboženství v právním a politickém systému České republiky hovoří Listina práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku naší země (jak deklaruje článek 3 Ústavy). V tomto dokumentu je jasně jmenováno několik klíčových principů:

a) Stát se nesmí vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání (článek 2, odstavec 1);

b) základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu víry a náboženství (článek 3, odstavec 1);

c) je zaručena svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání; každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání (článek 15, odstavec 1);

d) nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním (článek 15, odstavec 3);

e) každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru, buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu (článek 16, odstavec 1);

f) církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech (článek 16, odstavec 2);

g) zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách (článek 16, odstavec 3);

h) výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých (článek 16, odstavec 4).

Takto je ústavně vymezen obecný rámec místa náboženství v české společnosti, respek-

tive vztah státu a náboženství. Co to znamená? Zopakujeme to nejdůležitější.

Skutečnost, že se stát nesmí vázat na žádné náboženství, je jasná deklarace sekulárnosti a náboženské neutrality státu. Někteří občané s tím nemusejí souhlasit, neboť se domnívají, že stát by se měl přihlásit ke kulturnímu a náboženskému dědictví, z něhož vyrostl. Odtud zaznívají hlasy, aby stát ve svých ústavních zákonech deklaroval vazbu na dědictví křesťanství (jak je tomu například v preambuli ústavy Slovenska, kde je explicitně zmíněn respekt k cyrilo-metodějské tradici). Nicméně je potřeba si uvědomit, že sekulární stát není státem ateistickým. Naopak, sekulárnost státu je silnou zárukou ochrany náboženské svobody, neboť sekulární stát se musí ke všem náboženstvím chovat stejným způsobem a nemůže jedno náboženství upřednostňovat před jinými.

Otevřeně řečeno, fakt, že tento princip platí obecně, neznamená, že se v praxi stát chová ke všem náboženským skupinám stejně. To by mohlo být jen v ideálním modelu striktní odluky státu od náboženství. Znamenalo by to například, že stát neposkytne žádnému náboženskému subjektu ani korunu z veřejných zdrojů. Česká realita je tomuto modelu hodně vzdálena, neboť český stát zohledňuje historické okolnosti a dědictví (což je zcela legitimní a v mnoha ohledech žádoucí). Tak se například stalo, že při změně politického a společenského systému po roce 1989 stát respektoval (samozřejmě v některých momentech) právní kontinuitu a právní situaci již u komunistického státu registrovaných náboženských subjektů, když v závěrečných ustanoveních Zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, rozhodl, že „církve a náboženské společnosti, které ke dni účinnosti tohoto zákona vyvíjely svou činnost ze zákona nebo na základě státního souhlasu, se považují za registrované podle tohoto zákona“. Tento krok byl pochopitelný a zcela na místě, zavedl však určitou nerovnost, neboť řada již státem uznaných (registrovaných) náboženských subjektů nespĺňovala kritéria (především početní, tedy deset tisíc členů), které zákon na jiných místech požadoval jako nutná k registraci.

Diferenciace přístupu státu založená na kvantitativním kritériu zůstala (byť v pozmeněné podobě) i v dalších právních úpravách. Byl sice radikálně snížen požadavek na počet členů pro registraci, ale nadále zůstal nezbytný pro získání takzvaných zvláštních práv. Snížení požadovaného počtu věřících pro registraci bylo nutností, neboť pokud by původní požadovaný počet podmiňující registraci zůstal v platnosti, celý zákon o „registraci“ by se stal prakticky neúčinný – v současné době (od roku 1989 do současnosti) žádný nový náboženský subjekt nemůže získat požadovaných deset tisíc členů.

Nicméně kvantitativní kritérium zůstalo i nadále nástrojem pro diferenciaci náboženských subjektů ze strany státu. V důvodové zprávě k návrhu Zákona č. 3/2002 Sb. ze dne 27. listopadu 2001, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), je jasně vyjádřen tento princip diferencovaného přístupu k různým náboženským skupinám: „Stát zde vyjadřuje svůj zájem na uznání a podpoře pouze těch nově vzniklých církví či náboženských společností, jejichž náboženskou víru vyznává v rámci ČR nezanedbatelný počet zletilých osob. Vzhledem ke skutečnosti, že církvím registrovaným podle zákona o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností jsou přiznávána určitá privilegia vymezená zejména v jeho § 6, 8, 9, ale i nepominutelné výhody, zakotvené v ostatních právních předpisech (celní zákon, devizový zákon, daňové předpisy a další) a výrazně tak zvýhodňující tyto subjekty oproti např. občanským sdružením, není zatím možné umožnit registraci nových církví bez početního cenzu. Opačný přístup by mohl být též využíván k obcházení zákona a využívání uvedených výhod různými účelově založenými pseudocírkvi. Ve svém důsledku by mohl znamenat poškození kreditu církví a náboženských společností u široké veřejnosti.“¹

Jaká slova jsou z našeho pohledu v tomto textu významná? Jsou to na jedné straně „privilegia“, „nepominutelné výhody“, „zvýhodňující“

u skupin s dostatečným množstvím deklarovaných členů, a na straně druhé „obcházení zákona“ a „využívání výhod“ u „účelově založených pseudocírkví“. Stát tak jasně přiznává, že na jedné straně některé náboženské skupiny chce „zvýhodňovat“, a že se obává podvodného jednání u nových, netradičních „náboženských“ subjektů na straně druhé. Striktně řečeno, stát k různým náboženským skupinám nepřistupuje rovně, neboť kvůli nastavení legislativních norem prakticky neumožňuje skupinám registrovaným po roce 1989 získat takzvaná zvláštní práva, přitom však vůbec neřeší otázku, zda by náboženské skupiny registrované před rokem 1989 a mající ona zvláštní práva, o tato práva mohla přijít. Tuto možnost zákon vůbec nepřipouští a jediná cesta, jak tento nerovný stav změnit (pokud by o to měl někdo zájem), by bylo domáhat se rovného postupu ze strany státu nějakou neúspěšnou náboženskou skupinou. Ale do takového boje se státem se žádné náboženské skupině příliš nechce; výjimkou by snad mohli být tradiční mediální „otloukánci“, tedy skupiny mající stigma „nebezpečné sekty“. S největší pravděpodobností by takový spor musel řešit Ústavní soud, který by rozhodl, zda takové legislativní nastavení státu a náboženských skupin je, nebo není porušením ústavního principu respektu vůči náboženským svobodám a rovného přístupu před zákonem.

Tyto výše zmíněné otázky se v podstatě týkají kolektivních práv, tedy práv náboženských kolektivních subjektů, které se navíc nějakým způsobem snaží být v pozitivně orientovaném vztahu se státem (usilují o různou úroveň uznání ze strany státu). Avšak ve svobodném prostředí se náboženský život vůbec nemusí vztahovat ke státu. A právě zde spatřuji nejsilnější argument pro své přesvědčení, které jsem vyjádřil na začátku tohoto textu, totiž že v současné České republice existuje náboženská svoboda. Odhlédneme-li od snahy některých subjektů získat od státu určitou prestiž (odvíjející se od samotné registrace u státu, respektive u Ministerstva kultury ČR) či výhody (odvíjející se od získání takzvaných zvláštních práv), nemůžeme popřít, že stát nijak nebrání, aby kdokoliv mohl „svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými,

1 Viz http://www.psp.cz/eknih/1990cnr/tisky/t0573_00.htm.

soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu“ (viz výše). Samozřejmě pokud neporušuje svojí činností nějaký zákon (například trestní).

Nikdo nebrání obrovskému množství náboženských či duchovně orientovaných aktivit, aby se mohly odehrávat, od nejrůznějších meditačních setkání přes práci s energií a uvědomování si spirituálního rozměru ženského cyklu až po pouť na Hostýn. Nikdo také nebrání Vesmírným lidem, aby na jednom z nádvoří Pražského hradu vzývali Plejáďany a rozmístění v kruhu očekávali přistání lodi z vesmírné flotily Aštara Šerana. Nikdo nebrání vzývání Sata na během metalových koncertů skupiny Root. Díky dodržování principu svobody náboženského vyznání a respektu vůči náboženským

svobodám může kdokoli praktikovat jakékoliv tradiční i netradiční náboženství nebo duchovní cestu a stát do této sféry života svých občanů nijak nezasahuje.

Popravdě řečeno, když jsem byl vyzván, abych se vyjádřil k tématu náboženské svobody v České republice, nijak jsem se tomuto tématu nebránil (chápal jsem ho jako otázku, zda jsou v naší zemi dodržovány náboženské svobody, možná proto, že jsem v něm cítil odraz diskusí z devadesátých let, a z období před rokem 1989). Avšak na závěr svého textu si dovoluji položit (možná poněkud provokativní) otázku: Je téma náboženské svobody v současné české realitě něčím zajímavé? Cítí se někdo omezen ve svých náboženských svobodách? Pokud ano, proč se jich nedomáhá soudně?

Vnímání náboženské svobody v České republice

Anketa

Otázky:

1. Existuje podle Vás v České republice svoboda náboženského přesvědčení?
2. Pokud ano, měla by mít náboženská svoboda také svoje přesně definované hranice? Jak by měly takové hranice vypadat?
3. Jak vaše společenství konkrétně přispívá k rozvoji náboženské svobody v České republice?

Komise pro mezinárodní náboženskou svobodu (*United States Commission on International Religious Freedom, USCIRF*) vydává každoročně zprávu o porušování náboženské svobody ve světě. Mapa zobrazuje situaci z roku 2013 z této zprávy.

Nejtmavší barvou jsou označeny země, v nichž dochází k zvláště závažnému porušování náboženské svobody, o odstín světleji jsou značeny země, kde k porušování náboženské svobody částečně dochází a není to státem stíháno, nejsvětější zatónovány jsou státy, kde byly pozorovány ojedinělé výskyty omezování svobody vyznání, ač jsou zde protiprávní.

(Obr. převzat z: de.wikipedia.org/wiki/Religionsfreiheit#/media/File:Freedom-of-religions-map-2014.png.)

CÍRKEV ČESKOSLOVENSKÁ HUSITSKÁ

Filip Sedlák, jáhen Církve československé husitské, student Husitské teologické fakulty UK

1. Ano.

2. V našem prostoru definuje hranice náboženské svobody *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, článek 9. Náboženská svo-

boda tak může být omezována pouze v zájmu „veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“. Myslím, že užší vymezení je v současném globalizovaném, multikulturním a multireligiozním světě nereálné.

3. Pro Církev československou husitskou, která si od svého počátku vytyčila svobodu svědo-

mí jako svou stěžejní zásadu, je příznačný důraz na náboženskou svobodu jednotlivce uvnitř i vně církve. Neboť jsme přesvědčeni, že k pravdě může člověk dojít pouze svobodným hledáním a rozhodnutím. To však nijak neumenšuje vlastní přesvědčení o pravdivosti křesťanské víry.

Naše společenství vinohradské náboženské obce se sice neangažuje v žádné konkrétní iniciativě za rozvoj náboženské svobody, přesto si myslím, že k jejímu rozvoji druhotně přispívají například naše přednáškové i diskuzní večery, kde dostává prostor široká paleta názorů a postojů.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE, RABINÁT

rabín Sidon

1. Ano.

2. Tou hranicí by měl být zákaz získávání souvěrců prostředky, které neberou ohled na princip svobody vůle a verbují je manipulativně.

3. Například právě tím, že ctí právo každého člověka dospět k názoru svým rozumem na základě korektních informací.

HARE KRIŠNA

člen hnutí

1. Jako praktikující věřící v hnutí Hare Krišna, aktivně působící kazatel a učitel, mohu upřímně říci, že v naší zemi cítím velký prostor pro naše duchovní činnosti.

Jsmo v České republice registrované náboženství a to nám velmi pomáhá v našich misijnářských aktivitách. Z úřední sféry jsem za více než deset let kazatelské práce nepocítil nějaké velké omezování. Jistě je to dáno do značné míry tím, že způsob prezentace naší kultury je plně v souladu se zákony této země. Je zde pár výjimek, kdy nemůžeme plně uplatnit některé aspekty našeho učení, ale jedná se o lidmi všeobecně zapomenuté nebo nepřijímané zvyky, které se dále ani nesnažíme úředně legalizovat. Vláda védských dob, z kterých vychází naše učení, byla monarchistická, a proto se mnoho otázek včetně duchovních řešilo zcela odlišným způsobem.

Politické uzpůsobení dnešních Čech je v mnohém jiné. Díky toleranci a nemilitantní-

mu způsobu praktikování naší víry přijímáme jako vyznačiči tohoto směru všechny oficiálně ustanovené zákony a pravidla dané země, i za cenu toho, že v jistých ohledech bude původní učení kompromitováno. Většina z nás jsou bez-tak lidé narození v moderní době se všemi jejími aspekty, a proto by dokonce přísná aplikace některých aspektů původního učení nebyla možná jak na individuální, tak na společenské bázi.

Samozřejmě jsou zde rozličné přístupy podle oblasti historie a místních lidí. Vždy se někde najde úředník nebo policista, většinou bez základního poznání o našem učení, který se snaží brzdít, napadat, nebo někdy i trestat aktivity spojené s naším vyznáním. Ve většině případů jsme ale byli úspěšní, pokud jsme se oficiálně dožadovali určitého práva na způsob prezentace vlastní víry. Spíše by se dalo říci, že jak ve veřejné sféře, tak i v té úřední máme prostor, který se v budoucnosti bude dát dobře využít. Opět je to do velké míry dáno přitažlivými aspekty prezentace našeho vyznání (jídlo, hudba, zemědělství...).

2. Nepsaný zákon říká, že svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. Tato otázka je úzce spjatá s historií a zákony konkrétního státu. V České republice je dána možnost prezentovat aspekty určitého učení a po oficiálním schválení být zaregistrován jako církev. V dnešní době se čím dál častěji objevují změny zákona vyplývající z náboženského chování, které je nepřijatelné. To je z velké části způsobeno nevhodným způsobem prezentace na straně věřících, na straně druhé nedostatečnou vzdělaností většinových obyvatel a organizací jejich úředního aparátu. Mnohdy se stalo a může se stávat, že náboženské smýšlení změní i politickou strukturu a začne mít dokonce převažující vliv na vývoj země. Toho se v Česku nemusíme obávat. Společně s Holandskem patříme mezi nejvíce ateistické státy Evropy. Upřímně, kdyby lídři duchovních směrů dostali neomezenou moc, mnoho věcí by se radikálně změnilo. Nikdy v historii nebylo náboženství zcela odpojené od politiky. A pokud se náboženství v politice prosadí, bude to znamenat vždy výrazné změny. Bez ohledu na to, které náboženství to bude. Dá se tedy konstatovat,

že náboženská nezaujatost dnešní české politické scény dává dostatečný prostor pro svobodu náboženského vyznání.

3. Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny není v České republice politicky angažovaná a ani ze strany jejích individuálních členů nejsou zásadní snahy o to něco měnit v legislativě. Hnutí Hare Krišna široce propaguje svoje učení rozličnými kulturními způsoby, tím dává veřejnosti možnost dobrovolně přijmout hlubší existencionální otázky. Lidé, kteří pochopí tyto vznešené principy a aplikují je do svého života, mohou být velkou silou, která ovlivní svobodu ducha. Příkladem může být velký rozmach vegetariánství na celém světě. Ten dnes ovlivňuje nejen společenský a ekonomický systém, ale také ten úřední a duchovní – například vegetariánství zaváděné do mateřských a základních škol. Pokud tedy v budoucnu budou patrné změny v oblasti náboženského vývoje, nepřijdou z vrchu, ale zespod.

RODNÁ VÍRA

Vítoslav

1. Ano a jsem přesvědčen o tom, že je na velmi vysoké úrovni. Já osobně jako člověk praktikující minoritní náboženství jsem se nikdy s problémy nesetkal, ani (pokud je mi známo) nikdo další z našeho společenství.

2. Samozřejmě i zde platí známý výrok Johna Stuarta Milla, že svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. Žádné náboženství nesmí narušovat práva jiných lidí a omezovat je v jejich životech, zde je jasná hranice. Podmínkou náboženské svobody je sekulární stát. To ale může fungovat jen za podmínky, že všechna přítomná náboženství sekulárnost respektují, nečiní si nároky na kontrolu politické moci a na celospolečenskou dominanci. Jinými slovy, jen ten, kdo uznává právo na náboženskou svobodu jiných lidí, má právo na svou vlastní náboženskou svobodu.

3. Tak, že ji v praxi uplatňuje.

ČESKÁ POHANSKÁ SPOLEČNOST

Filip Airis Kubín, předseda společnosti

1. Ano, leč samozřejmě je vždy co vylepšovat. Dobrým příkladem je například, že právní

řád České republiky jasně rozděluje velká i malá náboženství a jasně určuje, kdo smí a nesmí státem uznávaně oddávat. Což je podle mě zbytečné ušlapávání svobody jedněch a naopak vyzdvihování druhých. Pohanský pár například nemůže být oficiálně sezdán podle svého srdce, touhy a individuality v rámci pohanských tradic a s pohanskými duchovními, protože díky svobodě je jejich novodobě obrozená víra pro státní právo neadekvátně mladá, nemá tolik souvěrců a strukturálně nezapadá do norm definovaných pro církve. Na druhou stranu velká náboženství mohou oficiálně oddávat, a to i když takové právo je kromě státních institucí zakázáno komukoliv dalšímu pod nebem. Ani občanská sdružení, ani nikdo jiný, kdo by si zaplatil například státem potřebnou registraci, toto právo nesmí mít. Je otázka, nakolik je tento přístup adekvátní pro 21. století. Tedy v čase úcty k individualitě a svobodě jedince, kdy má záležet na tom, jak pár sám chce být sezdán a za jakých okolností, a nemá záležet na jeho příslušnosti k určité sociální skupině či velikosti dané sociální skupiny. Jako tomu bývalo v naší historii. Samozřejmě pak je tu otázka sociálního odsouzení, pokud člověk žije ve víře, která je v jeho krajině nestandardní, ale to už je normální problém lidstva jako takového po celém světě a zároveň výzva pro každého průkopníka nového filozofického či myšlenkového směru lidské seberealizace – nejen náboženství. Darwin to také na začátku neměl jednoduché.

2. Osobně myslím, že náboženská svoboda jednoho směru by neměla být vyzdvihována či ponižována nad rámec jiných filozofických či myšlenkových směrů, které dokáže lidstvo ze své spirituality vyprodukovat. Vzájemně by všechny měly být pod ochranou stejně, ale jen pod podmínkou, že své zastánce nepřivádějí k sebeodstranění či neohrožují okolí. Víry by měly mít stejná práva jako jakákoliv jiná neohrožující lidská hnutí a organizace. Jsem totiž zastánce názoru, že každý člověk by měl žít v hodnotách, v jakých si přeje, být sezdán s druhou osobou, jak si přeje, mít pohřeb, jak si přeje, smýšlet, jak si přeje, radovat se, jak si přeje, poznávat to, co si přeje, a nezáleží na tom, jestli s vírou, či bez ní.

3. Určitě již svou existencí nabouráváme jako minoritní víra našich předků zajeté koleje.

Díky našim aktivitám a naší přátelskosti mohou lidé v mainstreamu vnímat, že nezáleží na tom, v co člověk věří, ale na tom, jaký je uvnitř. Jestli je čestný, spravedlivý nebo jestli je oporou pro svou rodinu, přátele, sousedy, není důležité, jaký má jeho víra název. To je tedy jeden z výsledků naší seberealizace. Příklad toho, že by člověk neměl být odsuzován pouze podle nálepky či placky, kterou mu určí společnost, ale podle toho, jak reálně jedná.

BUDDHISTICKÉ CENTRUM LOTUS

David Valouch

1. Myslím, že co se týká náboženské svobody, je u nás jedna z největších na světě. Lidé se tu ale neradi hlásí k organizovanému náboženství, což vede při sběru dat o náboženství ke značně nepřesnému zjednodušování. Češi spíše věří v „něco mezi nebem a zemí“, než že by chtěli být členy organizované církve. Svobodu v náboženském přesvědčení tu tak zažívají téměř všichni, snad s výjimkou muslimů, kteří díky momentální islamofobii mohou být ostrakizováni nebo dokonce napadáni.

2. Pro mě má náboženská svoboda hranice tam, kde přestává být subjektivní záležitostí. V souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod by nikdo neměl být nucen k jakékoli víře. V tomto ohledu považuji za anachronické jakékoli trestání lidí, kteří se rozhodli z nějaké církve odejít, a myslím, že v humanisticky orientované západní demokracii nemají náboženské tresty co dělat. Za velmi problematické považuji také nucení nemluvnat, batolat a vůbec dětí následovat víru svých rodičů. Pokud to budeme akceptovat, ohrozíme svobodu v dlouhodobém měřítku velmi zásadním způsobem. Úmluva o lidských právech a základních svobodách tak musí být navždy nadřazena jakýmkoli náboženským zákonům. Jsem moc rád, že žijeme v sekulárním státě. A moje babička mi vždy říkala, že moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda ostatních, což je zároveň odpovědí na to, jak hranici náboženské svobody definovat.

3. Poskytujeme prostory našeho centra skupinkám různých buddhistických směrů, praktikuje se u nás práce s pránou a Reiki, což nejsou

buddhistické tradice, na přednášky zveme lidi z ostatních náboženských směrů, dařila se nám spolupráce s farářem Církve československé husitské, pomáháme sbírat prostředky na uprchlíky, poskytujeme rozhovory o buddhismu a příbuzných tématech do médií a aktivně se zasazujeme o obranu hodnot, jako jsou laskavost, soucit a vyrovnanost. Respektujeme svobodu volby každého člověka a stejně tak chceme, aby ostatní respektovali tuto svobodu u nás.

SVOBODNÍ ZEDNÁŘI

Pavel Gergl, velmistr Veliké lóže České republiky

1. Neexistuje absolutní svoboda, neboť její jméno je anarchie a je horší než ta nejtemnější diktatura. Existuje, dle mého názoru, rozumná státní regulace náboženského života, která, chci věřit, není šikanozní vůči neextrémním náboženským praktikám. A já se domnívám, že taková je víceméně situace v našem státě. Mohu se ale mýlit a těším se na názory ostatních, neboť jsem v tomto tématu naprostým laikem.

2. Problém institucionalizovaného náboženství je ten, že je sice od boha, ale vykládá jej a praktikuje člověk. Je možné nechat člověka konat vše, co si zamane? Byli a jsou všichni proroci dobří? S úžasem hledíme na množství sociopatů ve vedení států i korporací, vyhnul se tento problém institucionalizovaným náboženstvím? Pokud myslíte jako já, že ne, budete asi souhlasit, že definování hranic a jejich ostraha jsou nutné. Pojmenování hranic? Stručně: já pán, ty pán; nečíní druhému, co nechceš, aby on činil tobě; má svoboda končí tam, kde začíná omezovat svobodu druhého.

Společenské i náboženské normy se po staletí vyvíjely a vzájemně ovlivňovaly v tu souznícím, tu v protichůdném dialogu. Takový je stav soužití naší společnosti a jejích tradičních náboženství. Každé nové náboženství, které vstupuje na naši půdu, musí akceptovat naše tradiční pravidla hry. Pokud není schopno dodržovat společenský konsenzus, který jsme dlouho a bolestivě ladili, vyřazuje se samo z mantinelů tolerovatelnosti.

3. Pro nás tradiční zednáře je imperativ náboženské tolerance vytesán do kamene. Je to

jeden ze základních stavebních prvků našeho řádu. Už tři sta let. Někdy je nám vyčítána její přemíra a jakási náboženská rozbředlost. A naopak, dle jiných kritiků, z řad materialistů, si neseme cejch netolerance. Nepřijímáme totiž ateisty. Sami si zvolte úhel pohledu...

STAROKATOLICKÁ CÍRKEV

Petr Jan Vinš, kněz

1. Svoboda náboženského přesvědčení v České republice bezpochyby existuje, a to jak v rovině svobody osobního přesvědčení, tak v rovině jeho vyjadřování navenek. Právně ji definuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a další dokumenty, včetně zákona o církvích. Pokud jde o onu rovinu svobody osobního přesvědčení, tak ta z principu nesmí být omezována nijak a nemám ani pocit, že by vyznávání jakéhokoli náboženství, náboženského přesvědčení nebo víry bylo v České republice oficiálně nebo neoficiálně perzekuováno, pokud samozřejmě odhlédneme od skutečnosti, že samotný fakt, že je člověk jakýmkoli způsobem věřící, není v naší důkladně sekularizované společnosti nijak prestižní, spíše naopak. To už ale není otázka náboženské svobody, nýbrž obecného společenského nastavení.

Pokud jde o náboženskou svobodu, tak klíčová je její druhá rovina, svoboda vyjadřování náboženství navenek v rámci společnosti – tedy možnost veřejných bohoslužeb, vytváření organizačních struktur, dodržování náboženských příkazů a podobně. Tato svoboda nikdy není absolutní a je v různé míře státem regulována. U nás se tak děje především zákonem o církvích, který vymezuje pravidla pro registraci nových církví a náboženských společností. Domnívám se, že podmínky, které tento zákon klade, jsou rozumné a představují jen minimální nezbytnou míru státní kontroly nad oblastí náboženství. Osobně velmi pozitivně hodnotím i zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi z roku 2013 – ne snad proto, že bych ho považoval za ideální řešení minulosti, ale proto, že fakticky zrušil ekonomickou závislost církví na státu, což ve výsledku opět posiluje možnost svobodného výkonu náboženské činnosti.

2. Individuální náboženská svoboda podle mého názoru žádné hranice mít nesmí. Je-li náboženské přesvědčení svobodným rozhodnutím svéprávného a přičetného člověka, je mou povinností takové přesvědčení respektovat, i když s ním mohu třeba velmi bytostně nesusouhlasit. Samotný fakt náboženského přesvědčení ale na druhé straně člověku nedává automaticky nějaká privilegia nebo nároky. To je myslím časté nedorozumění. Řeknu to na vlastním příkladu – jako křesťan v katolické tradici slavím v průběhu církevního roku různé svátky, které se ne vždy kryjí se dny pracovního klidu. Od svého zaměstnavatele bych tak očekával, že bude mou víru respektovat a nebude mě například kvůli ní znevýhodňovat oproti jiným zaměstnancům, ale nemohl bych si nárokovat například mimořádné volno pro své náboženské svátky – protože tím bych byl naopak oproti nevěřícím zvyhodňovaný já. Samozřejmě teď se bavíme na rovině právního nároku. Skutečnost bude vždy otázkou lidské domluvy a tolerance, která může jít nad rámec toho, co je stanovené právem.

Pokud jde o veřejný výkon náboženství, tak tam si myslím, že by neměl nikdy nepoměrně zasahovat do práv ostatních. Co tím myslím: když uspořádám třeba náboženské procesí na svátek Božího těla, tak tím do práv ostatních zasahuji, protože kvůli mně třeba bude na chvíli uzavřena ulice, ale jde v poměru k chráněné náboženské svobodě o zásah minimální. Stejně tak může někomu nevěřícímu třeba vadit, že na kostele v neděli v deset ráno zvoní zvon, ale opět je to minimální zásah do cizích práv. A pak se můžeme bavit o tom, kde ta hranice vede v konkrétních případech – pokud by třeba řeholníci měli uprostřed městské zástavby klášter a chtěli si zvonit k ranní modlitbě v pět ráno, pak už by bylo na místě se zabývat tím, zda zásah do práv lidí v okolí není poměrně závažnější než ochrana toho konkrétního výkonu náboženské svobody. Takových situací si můžeme vymyslet bezpočet – a málokterá bude černobílá.

3. Starokatolická církev je jednou z tradičních křesťanských církví na našem území, už od dob Rakouska-Uherska. Má tedy celkem „pohodlnou“ pozici, ve které nemusí sama bojovat

o své uznání a vlastní náboženskou svobodu. To ale neznamená, že by tato témata nepokládala za důležitá. Protože je ale poměrně malým společenstvím, tak v aktivitách tohoto druhu spíše vystupuje skrze ekumenická grémia, která sdružují křesťanské církve a umožňují jim mluvit dohromady silnějším hlasem – v České republice je to Ekumenická rada církví a na evropské rovině Konference evropských církví.

ČESKOBRATRSKÁ CÍRKEV EVANGELICKÁ

Mikuláš Vymětal, farář

1. Zákony zaručují náboženskou svobodu – a někde je dodržována ještě šířeji než na Západě (například do České republiky se přesunula náboženská skupina Deset kmenů, které se v Německu žilo velmi těžce – odebírali jim děti a podobně). Jinde však věřící zažívají různé formy diskriminace, například stačí, když si žena vezme na hlavu muslimský šátek a pohybuje se na ulici. V případě různých verbálních i fyzických útoků se jí povětšinou nikdo nezastane.

2. Hranice svobody jednotlivce je dána především hranicemi svobody těch druhých. Věřící by měli dodržovat zákony demokratických sekulárních států a ty by zase měly mít pochopení pro práva menšin. Jiná situace platí o rodinném právu: mají rodiče právo své děti nechat pokřtít a obřezat? Jaký je vztah mezi náboženským a sekulárním uzavřením a rozloučením manželství?

3. Snaží se o to – například protesty proti příliš nápadnému porušování náboženské svobody (policejní razie v mešitě roku 2014, viz www.notabene.granosalis.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=3423), mediální i jinou podporou mezináboženských aktivit, jako příklad mohu uvést nedávnou výstavu Víra a krása v pražské mešitě, v neposlední řadě také tím, že podporuje a financuje mou maličkost ve funkci faráře pro menšiny.

Zpracovaly:

Kateřina Hlaváčová,

Kristýna Ledererová Kolajová,

Ruth Jochanan Weiniger.

Rev. Susan Frederick-Grayová – nová prezidentka UUA

V sobotu 24. června 2017 byla do čela americké Unitářské a univerzalistické asociace (Unitarian Universalist Association, UUA) zvolena jednačtyřicetiletá Susan Frederick-Grayová. Ve funkci vystřídala rev. Petera Moralese, který rezignoval v dubnu, tři měsíce před vypršením svého druhého funkčního období. Důvodem byly spory o hranice různorodosti v rámci UUA.

Devátá v řadě prezidentů této organizace a první žena na tomto postu se dlouhodobě zasazuje o dodržování lidských práv. Vystudovala Univerzitu ve Wisconsinu a teologickou fakultu Harvardovy univerzity. Poté sloužila jako duchovní v různých kongregacích napříč Spojenými státy. Nyní působí v Arizoně, kde je zároveň známá svými aktivitami na podporu dodržování práv uprchlíků a migrantů. Je vdaná za rev. Briana Frederick-Graye, má devítiletého syna.

Co chce Susan Frederick-Grayová dělat ve vztahu k unitářům v jiných zemích, naznačují odpovědi na několik otázek, které na počátku kampaně položili všem kandidátům členové skupiny pro mezinárodní spolupráci.

Rev. Susan Frederick-Grayová, zvolená za prezidentku UUA v červnu 2017 na následující šestileté období. (Foto převzato z: <http://www.uua.org/>)

Jaká je podle vás role UUA a prezidenta UUA ve vztahu k mezinárodnímu unitářskému společenství?

Naše planeta skutečně nikdy nebyla propojenější: médii, internetem a sociálními sítěmi. Přesto jsme nyní v USA i jinde svědky rostoucího nacionalismu a izolacionismu. Více než kdy jindy musíme izolacionismu vzdorovat posilováním mezinárodních vazeb. Problémy týkající se spravedlnosti, s nimiž jsme jako unitáři a univerzalisté konfrontováni, jsou čím dál globálnější, například klimatická a ekonomická spravedlnost, migrace a lidská práva. UUA i její prezident musí vést naše sbory a společenství v USA k tomu, aby na tyto záležitosti nahlížely a diskutovaly o nich z mezinárodního hlediska.

Základem vedení, jež v této chvíli potřebujeme, je partnerství. Je zásadní, abychom udrželi působení naší víry a hodnot v duchovní oblasti i v oblasti morálky a spravedlnosti. Partnerství nás vymaňuje z jakéhosi izolujícího pocitu vlastní výjimečnosti a pomáhá nám rozvíjet pokoru. Partnerství považuji za nezbytné pro život v multikulturní a globální budoucnosti. Je nezbytně nutné zajistit, aby naše práce pro

klimatickou spravedlnost a pomoc migrantům a uprchlíkům nebyla paternalistická, ale abychom ji rozvíjeli v rámci zodpovědného partnerství s nejzasazenějšími komunitami. Musíme i nadále odhalovat nebezpečné projevy nadvlády a kolonialismu, jež potlačují praxi naší liberální víry; proti nim musíme vystupovat. K tomu, abychom to mohli dělat dobře, potřebujeme kvalitní duchovní základy a schopnosti, a proto musíme v tomto směru vzdělávat laické vedení našich sborů.

V Arizoně, kde nyní sloužím devět let, přebírají hnutí za spravedlnost pro imigranty informace od hnutí odporu v Mexiku a zemí Střední a Jižní Ameriky. Máme přednášky, na nichž se učíme od kolektivních osvobozeneckých hnutí z dalších částí světa. To vše pomáhá našim sborům a jejich vedení zorientovat se v represivním politickém klimatu USA. Podobně máme také přednášky, na nichž se učíme od unitářských komunit z různých zemí.

UUA musí prohlubovat stávající mezinárodní partnerství i vítat ta nově vznikající. K tomu je důležitá podpora prezidenta UUA, jeho týmu i všech dobrovolníků, kteří dělají tuto práci

pro Unitářskou a univerzalistickou radu partnerských obcí (Unitarian Universalist Partner Church Council, UUPCC), Mezinárodní radu unitářů a univerzalistů (ICUU), v rámci UUA i Úřadu unitářů a univerzalistů při Spojených národech (Unitarian Universalist United Nations Office, UUUNO). Když se partnerství věnujeme otevřeně a s pokorou, prohlubuje naši schopnost analýzy i důvěryhodnost našeho společného morálního hlasu.

Jakými způsoby se chcete angažovat v mezinárodním unitářském společenství?

Pro prezidenta UUA je zásadní sledovat tuto oblast a zapojovat se do různých podob mezinárodní spolupráce UUA i dalších organizací, které se jí zabývají. Pokud budu zvolena za prezidentku UUA, budu cestovat a setkávat se s partnery z různých zemí a stejně tak ráda přivítám návštěvy v ústředí UUA. Zvláště ráda se zúčastním setkání ICUU v únoru 2018 v Indii. Bude to má druhá cesta do Indie, ačkoli kvůli unitářství tam pojedu poprvé.

Naše mezinárodní vazby se obvykle posilují na valných shromážděních, takže prezident UUA přijímá a věnuje velkou pozornost zahraničním návštěvám a zdůrazňuje, jak lidi spojují duchovní shromáždění, workshopy a výroční setkání. Můžeme však dělat víc. Mám různé nápady, jak našim partnerům věnovat více pozornosti. UUA může sponzorovat workshopy na téma odporu vůči vládnímu útlaku, militarismu a nespravedlivému věznění, které by navázaly na perspektivy zahraničních partnerů. Velmi by mne potěšilo, kdybych mohla pozvat některého zahraničního hosta, aby pronesl promluvu při duchovním shromáždění žité tradice, nebo aby měl přednášku na příštím valném shromáždění.

Snažím se angažovat v globálních vztazích také tím, že nabízím stejný duch otevřenosti, pokory a soucitu, jaký jsem nabízela ve městech a státech, kde jsem sloužila jako duchovní. Snažím se navazovat partnerství s představiteli hnutí za mezináboženskou a sociální spravedlnost, abychom si navzájem naslouchali, učili se, promlouvali spolu, pracovali na ukončení porušování lidských práv a posilovali soběstačné komunity.

Jaký je váš názor na Radu partnerských obcí a jak byste je podporovala jako prezidentka UUA?

Poprvé jsem se s Radou partnerských obcí setkala prostřednictvím své domovské kongregace Eliot Chapel v Kirkwoodu v Missouri, kde jsem vyrůstala. Mnohému jsem se naučila od Sándora Szilárda, jednoho z duchovních, kteří v našem společenství sloužili v rámci zahraniční praxe. Po nějakou dobu žil u mé rodiny. To, že jsem ve své náboženské komunitě zažila tak brzy zkušenost s mezinárodní spoluprací, mně umožnilo pochopit, jaký dopad a poučení nám zahraniční spolupráce dává. Když jsem se pak stala duchovním sboru v Phoenixu, hned na začátku jsem měla jeden nejsilnějších zážitků, když jsem v naší kongregaci a u sebe doma hostila duchovního a představitele partnerské obce ze Székelyudvarhely. Kongregace z Phoenixu vyslala delegaci do Székelyudvarhely mnoho let předtím, než jsem tam přišla já. Vzpomínky a vztahy vzniklé během té návštěvy však přetrvaly. Symboly našeho partnerství a přátelské dary máme s hrdostí vystavené v kongregaci i v mojí kanceláři.

Jako prezidentka UUA chci rozvíjet spolupráci s vedením Rady partnerských obcí, které může nejlépe vyjádřit poučení a požehnání, jehož se nám dostalo díky různým mezinárodním partnerstvím. Této důležité organizaci chci věnovat pozornost a účastnit se její práce.

Mnoho severoamerických unitářů si stále ještě myslí, že existuje jen jeden způsob, jak být unitářem a univerzalistou, a svoji víru a hodnoty vyjadřují pomocí velmi omezené slovní zásoby. Prezident UUA může oceňovat duchovní různorodost a živost naší mezinárodní rodiny a upozorňovat na ni. Nadnárodní partnerství oživují duchovní společenství po celé zeměkouli. Prohlubují naši víru.

Práce Rady partnerských obcí je pro nás příslibem – a přehledem úspěchů –, díky němuž můžeme chápat liberální víru šířeji než jen v provinčním rámci USA. Dává nám širší a hlubší obraz různých projevů naší víry po celém světě. Hlásím se k vizi různorodého, multikulturního a antirasistického unitářství a univerzalizmu a sloužím jí. Zahraniční partneři mají v této ob-

lasti často mnohem zkušenější vedení – i těžce získanou moudrost. Rada partnerských obcí nám ve Spojených Státech umožňuje vytvářet multikulturní perspektivy a antirepresivní vedení. Je to jeden ze způsobů, jak mohou americké sbory v této důležité době rozvíjet službu v duchovní oblasti a nabízet oporu, potřebnou pro dlouhodobě udržitelnou budoucnost.

Jak jsou UUA a její prezident zodpovědní za globální růst unitářství?

Pokorný přístup by měl náboženským liberálům bránit v tom, aby říkali, kde a jak by měly unitářské a univerzalistické komunity růst, nebo kde by měly být. Při podpoře rodících se unitářských komunit, jejich duchovního směřování a péči o ně hraje zásadní roli vedení a spolupráce s ICUU. Jako prezidentka UUA bych ráda pracovala na dodržování finančních závazků vůči ICUU prostřednictvím sestavování rozpočtu i racionálního získávání prostředků na udržitelný rozpočet UUA. UUA, unitářské vzdělávací instituce i další organizace si navíc mohou vzít na starost konzultace s využitím nejnovějších komunikačních technologií mezi různými zeměmi. Můžeme rozšířit nabídku pramenů liberálního náboženství v různých jazycích a společně posilovat možnosti, jež se mezinárodnímu propojování náboženských liberálů nabízejí na sociálních sítích. Můžeme také povzbuzovat místní unitářská vedení, a to aniž bychom předpokládali, že víme lépe, jak mají jednat v konkrétních situacích.

Je důležité uvést, že severoameričtí unitáři se mohou učit růstu a přesahu z duchovní vitality mnoha unitářských společenství vznikajících na jiných kontinentech. Navíc se můžeme inspirovat odvahou těch partnerů, kteří v nepřátelských a represivních oblastech riskují vlastní bezpečí pro růst a nebo pouhé přetrvání svých komunit. Jako prezidentka UUA bych se i nadále učila od našich partnerů, vždy se jich ptala, jak nejlépe můžeme projevit podporu a solidaritu. Chci se učit a vést nás ke spolupráci, jelikož stavíme na sdílených silách a sdílené víře.

Jakou roli má UUA při povzbuzování sborů v USA, aby se zapojovaly do zodpovědné mezinárodní spolupráce a vazeb?

UUA potřebuje být organizována tak, aby její působení mělo skutečný dopad. To vyžaduje za prvé rozpoznat a zformulovat jasné a přesvědčivé poslání naší asociace. Dále to znamená podporovat v našich kongregacích a celém hnutí rozvoj vůdčích osobností ve velkém. To musí zahrnovat také zdroje, vědomosti i co nejlepší praxi, získávané z mezinárodní spolupráce. ICUU i UUPCC jsou připravené našemu hnutí tuto odbornost poskytnout a zviditelnění jim může jen prospět. V tomto okamžiku jsme vyzýváni, abychom budovali své milované sbory, jednali s láskou a odvahou, a zapojovali se do spolupráce v zahraničí. Když se zaměříme i na záležitosti přesahující naše provinční zájmy, můžeme se učit – a opětovně učit – zodpovědné spolupráci s partnery mimo Spojené státy.

Jako prezidentka UUA bych kladla důraz na vytváření nezbytné pokory, abychom se v mezinárodních vztazích vyhnuli paternalismu. Naše americké kongregace a vůdčí duchovní UUA bych povzbuzovala v tom, aby k partnerství přistupovali s otevřenou náručí i srdcem a ochotou se učit. Naše kongregace v USA tím přece mohou hodně získat. Dlouhodobí zahraniční partneři nabízejí hluboké kořeny liberální víry. V důsledku tvrdých zkoušek útlaku a nedostatku hmotných zdrojů jsou pro nás již dlouho inspirujícími vzory odolnosti. Noví mezinárodní partneři vnášejí do svých komunit a projevů unitářské víry nezdolný entuziasmus. Unitářům ve Spojených státech může spolupráce směřující mimo naše hranice být drahocennou inspirací v podobě duchovně živých kongregací. Můžeme se naučit, jak být lepšími správci i zodpovědnými partnery.

Přeložila Ruth Weiniger.

Víra bez hranic?

Erste Europäischer Unitariertag, Ulm 2017

Matěj Fixl, Štěpán Mairovský

Do jihoněmeckého Ulmu jsme dorazili s Matějem s drobným zpožděním po několikahodinové cestě autobusem a německými drahami v pátečním pozdním odpoledni. V té době probíhalo jednání německých unitářů – Unitariertag, kam jsem ze zvědavosti na chvíli zavítal. Jednání se na první pohled či poslech zas až tak moc nelišilo od našeho českého sněmu. Jedna z věcí, která mě na něm zaujala, bylo, že různí delegáti měli různý počet hlasů (asi v závislosti na velikosti organizací, které je vyslaly), což se projevovalo tím, že při hlasování zvedali různý počet hlasovacích lístků.

První evropský Unitariertag, foto z jednání. (Autorem všech fotografií je Wilko vom Hagen.)

Zrovna když jsem začal uvažovat, zda na jednání vydržím do konce, objevil se dobrý známý, vůdčí postava rakouských unitářů Ali Gronner, kterého znám od svého pobytu ve Vídni na jaře 2014. Šli jsme se na chvíli projít k Dunaji, který, jak poznamenal Ali, je v Ulmu „nezvykle malý“, a probrali unitářské i jiné novinky z obou zemí. Vrátili jsme se tak, abychom stihli slavnostní zahájení a raut, kde jsme potkali zástupce ame-

rických unitářů a také lektora z jarního soustředění naší Unitářské akademie Erica Cherryho a Matěj hned navázal kontakt se Sarou Ascherovou, ředitelkou ICUU, která přijede pro změnu na podzimní soustředění do Kuksu. Večer nás ještě čekal takzvaný Icebreaker, tedy aktivita, sloužící k tomu, abychom se vzájemně aspoň trochu poznali, a pak kruh sdílení, Chalice Circle. Kruhy sdílení byly malé, v každém zhruba osm

Stavba se symboly všech zúčastněných unitářských organizací.

až deset lidí, vedené vždy duchovním a přiznám se, že mě překvapila otevřenost účastníků, kteří se až na výjimky viděli poprvé v životě. Snad to bylo zčásti atmosférou a dobrým vedením, snad pomohlo i vědomí unitářské sounáležitosti.

Sobota začala vlastním zahájením víkendového setkání, které mělo vyjadřovat jednotu a propojenost všech unitářských organizací, které do Ulmu vyslaly své zástupce. Byly přineseny krabice s logy všech unitářských organizací a vždy byl pozván jeden reprezentant dané organizace, který měl krabici přinést na podium a umístit ji tak, aby tvořila součást jedné unitářské „stavby“, což mělo vyjadřovat naši společnou jednotu.

V neděli ráno nás čekalo náboženské shromáždění, ne nepodobné tomu, které znám z pražské obce, což mi pomohlo lépe se vyrovnat s tím, že se kvůli pobytu v Ulmu nemohu zúčastnit Květinové slavnosti, která probíhala ve stejný čas v Praze.

Po obědě jsme vedli workshop o Unitářské akademii, jehož cílem bylo představit tento nový a nadějný projekt NSČU unitářům z celé Evropy. Přestože výsledek nebyl úplným fiaskem, nelze podle mého názoru mluvit o úspěchu. Na náš workshop přišlo velmi málo lidí, což bylo dáno kombinací více faktorů. V první řadě to podle mne byla velmi silná konkurence jiných workshopů, které se konaly ve stejné době a svým názvem nebo ještě častě-

ji osobou přednášející(ho) – jako byl třeba již zmíněný Eric Cherry – zjevně táhly více. Rozdělení workshopů do čtyř časových bloků (dva v sobotu a dva v neděli) bylo bohužel velmi nerovnoměrné, přičemž právě blok, do něhož byl zařazen workshop o Unitářské akademii byl nejvíce nabitý zajímavými programy. Navíc nás během prezentace trochu zradila technika, což aspoň mně výsledný dojem také trochu kazilo. Na druhou stranu těch několik málo účastníků, kteří dorazili a z nichž všichni vydrželi až do konce, bylo zjevně spokojeno a myšlenka Unitářské akademie i její dosavadní realizace je myslím nadchly. Uvidíme, zda někdo z nich, případně členové jejich obcí na nějaký modul akademie zavítá. Kromě workshopu propagovaly naši Akademii čerstvě vyhotovené informační letáčky, které až překvapivě rychle mizely a které snad také někoho oslovily.

Ve čtvrtém bloku workshopů jsme se dozvěděli něco o vybraných unitářských organizacích ve světě. Dá se říci, že to bylo tak trochu rozšíření přednášek, které měl na jarním modulu Unitářské akademie Eric Cherry, s tím že v tomto případě byl větší důraz věnován méně známým a spíše novým unitářským společenstvím, například v Africe.

Jedna z věcí, kterou na setkání v Ulmu musím vyzdvihnout, byla práce s vícejazyčností. Jak už bylo řečeno, workshopy i kruhy sdílení probíhaly ve všech blocích jak v angličtině, tak

Projev rev. Billa Schulze, bývalého prezidenta UUA, profesora na Meadwille Lombard Theological School a dlouholetého ředitele Amnesty International.

Na setkání v Ulmu mě krom dojmu jistě vzájemnosti a snahy o překonání hranic i omezení v komunikaci, kterou již zmínil Štěpán, zaujaly zejména proslovy dvou hlavních hostů, prof. dr. Manuely Kalsky a duchovního dr. Williama F. Schulze, a dále dvoudílný workshop, vedený duchovními Ericem Cherrym a Sarou Ascherovou.

Rád bych se zde pokusil ve stručnosti shrnout hlavní myšlenky z proslovu Manuely Kalsky (německé teoložky vyučující na univerzitě v Amsterdamu), neboť se domnívám, že byl velmi podnětný a že vše v něm řečené zároveň výborně ilustruje ústřední témata i atmosféru celého setkání v Ulmu.

SOUČASNÁ SITUACE

Manuela Kalsky začala svůj proslov úvahou o tom, že otazník za názvem konference *Faith Without Borders?* (Víra bez hranic?) vyjadřuje naše nynější obavy z vývoje unitářství a z vývoje forem náboženského života ve světě jako celku. Kdyby tam byl vykřičník, vyjadřovalo by to optimismus osmdesátých let, který však v současnosti necítíme. Na vině je dle autorky

v němčině a během hlavních programů bylo vždy zajištěno simultánní tlumočení. To vše je možné považovat dnes za standard, který zřejmě všichni účastníci očekávali. Nicméně organizátoři šli v této sféře ještě o něco dále, takže například písně, které byly složeny speciálně pro setkání v Ulmu, byly vytvořeny jako dvoj-
jazyčné, a to buď tak, aby šly zpívat v němčině a angličtině zároveň, a nebo tak, aby se vždy střídaly německé a anglické sloky.

Štěpán Mairovský

Nizozemská teoložka německého původu
Manuela Kalsky.

vzestup nacionalismu, nové volání po určování hranic. Po září 2001 jsou dle jejího názoru naše duše doslova konzumovány strachem, projevuje se to v mnoha zemích, a zároveň se mnoho lidí cítí být obětmi globalizace. „Víra bez hranic“ se proto nyní nezdá být možná.

Známý sociolog Peter Berger se v roce 1969 domníval, že ve světě kolem roku 2000 bude vládnout sekulární duch a jen pár uzavřených sekt se bude držet náboženství. Sotva se mohl více splést. Podle předpovědí z PEW Research Center bude na světě v roce 2050 mnohem víc věřících než dnes, a to zejména křesťanů a muslimů. Berger v roce 1999 uznal, že svět je dnes stejně, nebo dokonce více náboženský, než byl kdy dřív. To dle autorky projevu dokazuje, že v šedesátých letech byl zaslepený evropskou perspektivou, neviděl celek, ale totéž se stává akademickému světu dodnes.

V Nizozemsku se ve školách přestalo učit náboženství a přešlo se k *civic studies* (což minimálně názvem odpovídá naší občanské výchově). Autorka to považuje za chybu, protože podobný přístup nepřipraví žáky a studenty na svět, kde tolika věcmi hýbá právě náboženství.

RŮST DIVERZITY VNĚJŠÍ I VNITŘNÍ

Manuela Kalsky mluvila o Amsterdamu jako o městě, ve kterém sama prožila již čtyřicet tři let. Původně myslela, že tam bude studovat jen rok, ale nakonec zůstala. V osmdesátých letech se zde setkávala s negativním přijímáním její jinakosti ze strany okolí. Byla vnímána jako součást skupiny, která byla (a možná stále je) někdy nenáviděná, je totiž Němka a negativní reakce přicházely kvůli roli Němců ve druhé světové válce.

Pokud se ohradila, když lidé kolem ní pomlouvali Němce, vždy jí řekli, že nemluví o ní a pochválili ji, že mluví skvěle holandsky. Totéž se stává dnes muslimům a jiným menšinám. Manuela Kalsky konstatovala, že lidé se sice v podobné situaci často omluví a řeknou, že nemluví o vás, ale pro člověka jako jedince je to velmi těžké. A zároveň je to důležitá zkušenost. Musela si uvědomit, že její identita je hybridní, že ona sama je doma ve dvou kulturách,

obrazně řečeno že sedí na dvou židlích. Podle jejího názoru je to přidaná hodnota, neboť otevírá možnost dívat se na věci ze dvou odlišných perspektiv.

Dále uvedla, že od roku 2011 je Amsterdam extrémně rozmanité město co do skladby obyvatelstva, protože polovinu obyvatel tvoří starousedlíci a polovinu migranti z různých částí světa. Ve městě tedy nemá nikdo většinu. Pro Evropu je to nová situace. Rozmanitost v Evropě ale roste i zevnitř – na začátku století nebyli členy žádné církve jen dvě procenta lidí v Holandsku, zatímco dnes je to šedesát sedm procent.

Manuela Kalsky dále uvedla, že podle výsledků studie *God in the Netherlands* (Bůh v Nizozemsku) je i v rámci římskokatolické církve mnoho agnostiků, eisistů (do češtiny snad nejlépe přeložit jako „něcistů“) a dokonce ateistů. Teistů je naopak menšina. Mezi protestanty v Nizozemsku je více teistů než u římských katolíků. Obecně prý v Nizozemsku ubývá teistů a rostou počty agnostiků a ateistů. V tomto smyslu tedy lze Nizozemsko označit za postkřesťanskou zemi. To ovšem neznamena, že náboženství a spiritualita mizí, jen se mění, získávají nové formy. A lidé, kteří sami sebe označují jako spirituální, by rozhodně neměli být vyřazováni z kategorie věřících.

Další velmi důležité téma dneška je dle autorky příslušnost k více náboženstvím (*multiple religious belonging*). Kalsky mluvila o tom, že Japonci například při vyplňování dotazníků zaškrtávali více variant svého vyznání. Buddhismus volí tehdy, když přemýšlí o smrti, a šintoismus, když řeší zemitější otázky (prosperitu rodiny, svatbu a podobně). Také to můžeme vnímat jako „religious shopping“, tedy zcela pragmatické vybírání si toho, co se nám zrovna hodí z různých náboženských proudů, a zároveň neschopnost přijmout na oplátku jakýkoli závazek či zodpovědnost. Kalsky si ale myslí, že hlavní důvod nemusí být takto pragmatický. Podle průzkumu konaného amsterdamskou Vrije Universiteit, kde ona sama působí, žije v Nizozemsku přibližně 23 % lidí, kteří při své náboženské praxi kombinují prvky z více náboženství. Míra ochoty či potřeby kombinovat různé prvky náboženské praxe se pochopitel-

ně měří jen velmi těžko a autorka konstatuje, že akademický výzkum zde jasně naráží na své hranice, neboť podobně zaměření věřící zároveň nečlení náboženství do přesně daných a nehybných kategorií.

Autorka se domnívá, že lidé v Nizozemsku dnes chtějí většinou být vnímáni jako individuality, ne jako součásti skupiny či společnosti. Lidé dnes zároveň mívají své kořeny spíše propletené v širokých sítích, ne jedny silné a hluboké, které by je nevratně pojily například ke konkrétní vesnici. Už ani metafora mostu mezi dvěma pevnými kusy země (tedy například mezi dvěma jasně definovanými náboženskými tradicemi) nedostačuje.

Nakonec Manuela Kalsky představila webový projekt *A New We*, který si klade za cíl posilovat možnosti mezináboženského dialogu v Nizozemsku. Jakkoli zajímavě však projekt vypadal, narazila většina posluchačů včetně mě poměrně nečekaně na jazykovou bariéru, neboť stránky projektu jsou dosud realizované pouze v holandském jazyce.

Bral jsem to jako jemné připomenutí skutečnosti, že se nám každý den nabízí složitý svět, se kterým si někdy zkrátka nevíme rady a máme štěstí, je-li možná konzultace například s odborným překladatelem. Zároveň by nás však tato složitost neměla příliš frustrovat a svádět ke zjednodušeným a černobílým řešením.

Matěj Fixl

Kompas na cestu

projekt Obce širšího společenství českých unitářů

Petr Samojký

Žijeme v době, pro níž je typické zahlcení informacemi, a to doslova. A tak se může zdát trochu podivné, že v unitářské obci nabízíme další zahlcování myšlenkami a podněty. Na druhé straně je dozajista rozdíl v kvalitě informací i v tom, co si někdo myslí, že potřebujeme, co si myslíme my, že potřebujeme, a co opravdu potřebujeme. Projekt Kompas na cestu se snažíme směřovat právě do této poslední kategorie.

Vznikal vlastně řadu let. Někde na počátku byla myšlenka, o které jsem hovořil při jednom shromáždění v pražské Unitarii, byl to citát Jakuba Arbesa: *„Nejpřednější povinností každého z nás, kdož jsme byli v taje přírody hlouběji ponahlédli, je žítí a působiti dle jediné správného kompasu života, jímž je nepředpojatý názor na svět.“*¹

Je to vlastně velmi burcující podnět, který souvisí s již zmíněnou záplavou informací: co je pro nás opravdu důležité a jak se tomu věnovat, aniž bychom plýtvali drahocenným časem a energií? V průběhu let ta myšlenka krystalizovala, až konečně přišel další impuls k jejímu dotažení: bylo jím dvousté výročí narození Henryho Davida Thoreaua (12. 7. 2017). Tento člověk má v unitářské tradici obrovský význam pro své neúnavné hledání, neochotu podlehnout podbízivosti a zajetým zvykům a naopak odhodlání urputně, i za cenu oběti, následovat cestu, kterou mu ukazovalo svědomí. Proto byl projekt Kompas na cestu v den zmíněného výročí oficiálně zahájen na jeho počest.

Kompas chceme nabídnout doslova a naprosto každému – jediným kritériem je opravdový zájem člověka. Princip spočívá v tom, že každý den dostanete e-mailem zprávu s krátkým textem, inspirativní fotografií a podnětnou otázkou. To je vaše každodenní dávka inspirace, a pak je už na každém, jak s ní zachází, jak Kompas kupříkladu oddělí od jiných zpráv a podnětů. Nabízí se třeba možnost najít si během dne chvíli, kdy

se můžete soustředit, zamyslet se nad daným tématem, a případně si i udělat čas pro osobní meditaci.

Vzhledem k tomu, jak byl tento projekt náročný na přípravu a specifický, bylo nutné jej vytvořit v širším kolektivu a s určitým zázemím. Za zpracováním témat a výběrem k nim vhodných fotografií je skryto opravdu hodně práce, proto si na jeho realizaci naše obec zažádala o příspěvek v rámci grantového řízení NSČU. Samozřejmě nás při přípravě posilovala naděje, že Kompas přispěje duchovnímu obohacení člověka – i tím, jak bude otevřený.

Projekt má svou domovskou stránku www.kompasnacestu.cz. Tam je možné se přihlásit k odběru, stejně jako na stránkách Obce širšího společenství: sirsispoledenstvi.cz.

Pokud někdo v průběhu času přestane mít o Kompas zájem, může se snadno odhlásit. Každá zpráva obsahuje odkaz na možnost odhlášení, anebo stačí jen poslat mail na info@sirsispoledenstvi.cz.

K dnešnímu dni zájem o Kompas přerůstá naše očekávání a to je opravdu dobrá zpráva. Protože jednou z cest, jak se může odkaz moudrých lidí, jako byl například Thoreau, naplnit, je zájem dalších připojit se k ušlechtilé cestě za moudrostí bez předsudků a předpojatosti.

UKÁZKA Z KOMPASU

Lotosový květ je v čínské mytologii důležitým symbolem něčeho čistého a krásného, co vyrůstá z bahna. Je to připomínka toho, že každý z nás může překročit hranice možností, které mu byly dány životními okolnostmi a které nemohl ovlivnit. Ale nezapomínejte, že lotos se bahna nikdy nezříká. Je to právě ono nepřítažlivé bahno na dně jezera, které zajišťuje rostlině výživu v průběhu celého jejího života.

Jaké komplikované a nepřítažlivé situace ve vašem životě vás dodnes živí a inspirují?

¹ Jakub Arbes, *Poslední dnové lidstva*, Praha: B. Kočí 1926, s. 244.

Modlitební praporky pro Čapkův sál

projekt Pražské obce unitářů

Karen Ercolino

V Pražské obci unitářů běží nový projekt. Vytváříme modlitební praporky, které zpestří a ozdobí místo našeho setkávání. Cílem je komunitní umělecký projekt, k němuž může přispět každý člen.

Podnět k němu přišel před mnoha lety, když několik z nás navštívilo New Unity Church v Londýně. Tamější kongregace vytvořila mozaiku, na níž spolupracovali všichni členové. Připadalo mi to jako krásný způsob tvůrčího vyjádření společných hodnot a zároveň okrášlení místa unitářských setkávání. Pomyslela jsem si, že bylo výborné, kdybychom udělali něco podobného.

Máme ale několik omezení. Prostor, v němž konáme duchovní shromáždění, není výhradně náš, takže tam nemůžeme vytvořit nic stálého. Navíc NSČU chce sál v dohlednu rekonstruovat, což je další důvod, proč můžeme vytvářet jen něco přenosného. Tím jsou vyloučeny materiály jako dřevo, kov nebo keramika. Přirozeným řešením se zdají být textilie. Jsou lehké a dají se využít nejrůznějšími způsoby. Stále jsem však přemítala, jakou by měly mít podobu.

Původně jsem myslela na nějaký patchwork, ale nebyla jsem si jistá, zda by se takového projektu mohli zúčastnit všichni. Pak mne inspirovaly tibetské modlitební praporky a napadlo mne, proč by si každý nemohl jeden vyrobit? Pro další podněty jsem se podívala na internet, kde jsem zjistila, že s tímto nápadem zdaleka nejsem první! Na internetu je mnoho příkladů modlitebních praporků, zejména na *The Prayer Flag Project Blog*, <http://theprayerflagproject.blogspot.cz/>. Ukázalo se, že modlitební praporky vytvářejí umělci i obyčejní věřící po celém světě.

Jejich používání se často spojuje s Tibetem, ale i v dalších tradicích existuje mnoho příkladů využití textilu při bohoslužbách. Spojení textilu a víry pochází z pradávných dob. Tradiční tibetské praporky mají symbolizovat mír, soucit, sílu a moudrost, kterou pak vítr roznáší do všech

První modlitební praporek POU! Vytvořila jej Jana Hrevušová. (Foto Jana Hrevušová.)

koutů světa, a tedy i ke všem bytostem. Praporce užívané ve východní pravoslavné liturgii, známé jako *chorúgv* (Хоругвь, česky korouhev) se užívají při všech náboženských procesích a údajně pocházejí z doby, kdy římský císař Konstantin I. přijal křesťanství. Také u starých Egyptanů, Řeků, Norů, Číňanů a dalších národů se tkaniny pojily s různými božstvy, mýty a lidovými zvyky.

Vytváření modlitebního praporku, vyjadřujícího energii a hodnoty jednotlivce, je novou příležitostí k vzájemnému poznávání. Spolupráce na projektu vyžaduje, aby se všichni zapojili, a posiluje tak naši skupinovou identitu. Náš duchovní prostor by tím měl získat nejen pestřejší barvy, ale i otisk naší identity.

Od začátku podzimu chceme po nedělních bohoslužbách pořádat tvůrčí dílny, které poskytnou každému příležitost zaexperimentovat si s různými technikami vytváření modlitebních praporků. Kdo má návrh na techniku, nebo může poskytnout vedení dílny, prosím kontaktujte Karen Ercolino. Rádi uvítáme kreativní unitáře, kteří nám s naším projektem pomohou! Doufám, že každý člen obce vytvoří svůj praporek. Před Vánoci je všechny společně vyvěsíme v Čapkově sále.

Vzpomínka na Jaroslavu Dittrichovou

Petr Samojský

Jaroslava Dittrichová na fotografii z roku 2007.

(Foto © Archiv NSČU.)

Ve středu 9. srpna v podvečerních hodinách zemřela PhDr. Jaroslava Dittrichová, CSc., dlouholetá členka pražské unitářské obce. Jarka, jak jsme jí všichni důvěrně říkali, se narodila v roce 1929. Do Unitarie začala chodit už v útlém dětství, roku 1932 spolu se svými rodiči. Uchovala si z té doby i několik silných vzpomínek na osobnost Norberta Fabiana Čapka – ráda vyprávěla, že když on vedl jejich, nejmladší kroužek v rámci unitářské nedělní školy, vždycky se všechny děti velice nasmály.

Její unitářské mládí pak formoval zejména duchovní Karel Hašpl. Po válce se sama začala aktivně zapojovat do dění v Unitarii a v roce 1947 se stala jednou z velmi platných vyučujících v nedělní škole, vedla kroužek nejstarších dětí. To bohužel záhy skončilo se zákazem všech dětských i mládežnických organizací vyjma jedné státem povolené.

Druhá nesmírně cenná etapa Jarčiny práce pro pražskou Unitarii tak spadá až do přelomu tisíciletí, kdy od 90. let 20. století vedla úspěšný a oblíbený Klub rodičů malých dětí. V průběhu let byla také zapojena do aktivit v bezpočtu komisí a správních sborů, NSČU reprezentovala na akcích pořádaných zejména Mezinárodní radou unitářů a univerzalistů a Mezinárodní asociací pro náboženskou svobodu.

Během svého života Jarka pracovala jako dětská psychologka v Ústavu pro matku a dítě v Podolí, kde se věnovala zejména časnému vývoji dětí a problematice jejich spánku. Byla autorkou řady odborných knih k těmto a souvisejícím tématům, byla i zakládající členkou Evropské společnosti pro výzkum spánku. Své odborné znalosti navíc dokázala výborně zpro-

středkovat i běžnému zájemci. Mnoho rodičů je tak dodnes vděčných za krásně napsané publikace jako *Vývoj a výchova dítěte do dvou let* či *Hra ve vývoji dítěte v prvním roce života*, jež Jarka zpracovala spolu s D. Sobotkovou.

Kdo Jarku jen trochu poznal, byl si vědom toho, že se setkává s výjimečným člověkem. Míra jejího taktu, ohleduplnosti, laskavosti a soucitu byla obdivuhodná. Byla oporou každému, kdo potřeboval laskavé slovo útěchy, a mnozí si vzpomenu, jak neváhala navštívit někoho, o kom se domnívala, že návštěvu potřebuje, třebaže zdravotně na tom sama byla hůř. Velkým a těžkým životním milníkem pro ni před několika lety byla ztráta manžela, se kterým vytvářela nerozlučnou dvojici.

Do Unitarie chodila do svých posledních dnů. Ještě pár dní před svou smrtí mi volala a omlouvala se, že na shromáždění nepřijde, protože má nějak málo síly, ale že se brzy určitě uvidíme a kdy že to bude příští schůzka správního sboru. No, Jarko, už jsme se neviděli, ale v mém srdci zůstaneš navždy. Dávalas nám tolik pozitivní energie a já pevně věřím, že si odsud nějakou sílu odnášíš i pro sebe.

Unitarii bez Jarky si nikdo neuměl představit... Teď to tak je. O to větší výzva se objevuje před námi, kdo na ni pamatují a v kom zanechala nesmazatelnou stopu. Spočívá v tom mít stále na paměti její dobrou duši, připomínat si tu výše zmíněnou ohromnou míru taktu, ohleduplnosti, laskavosti a soucitu, o něž se Jarka dělila s námi všemi, a udržovat je v Unitarii i nadále.

Poslední rozloučení s Jarkou se koná formou veřejného vzpomínkového shromáždění v pražské Unitarii, Anenská 5, v pondělí 4. 9. v 17:00.

O svobodě víry

Milena Hosenseidlová

Dobrý den, milé děti,

Za devatero horami a devatero řekami byla v těsném sousedství dvě království. Každé bylo úplně jiné. V jednom panoval spravedlivý král. Měl šťastnou rodinu a vážil si všech lidí, kteří v jeho zemi žili. V tomto království bylo plno lidí. Mnohým pocestným se tam zalíbilo a chtěli zůstat, protože se tam hezky žilo, ale hlavně se tam snažili přebíhat lidé ze sousedního království. To proto, že v něm se naopak žilo lidem bídne. Místní král byl velmi panovačný, nikdy si nechtěl nechat od nikoho poradit, ale pro-

tože sám nebyl zrovna nejchytřejší, často mu něco nevyšlo. A to potom bylo teprve pozdvižení, v tu chvíli hledal viníka, který ponese trest za nepodařenou věc. Nikdy neuznal, že by mohl být vinen špatným výsledkem on sám.

Zatímco v prvním království král svolával nejmoudřejší vyslance ze všech částí své země, aby společně co nejlépe rozhodli o veškerých důležitých věcech týkajících se správy království, v sousední zemi se lidé báli vyslovit svůj názor. A to jen proto,

„Za devatero horami a devatero řekami byla v těsném sousedství dvě království. Každé bylo úplně jiné. V jednom panoval spravedlivý král. Měl šťastnou rodinu a vážil si všech lidí, kteří v jeho zemi žili. V tomto království bylo plno lidí. Mnohým pocestným se tam zalíbilo a chtěli zůstat.“ (Obr. © Gayart | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

že místní král chtěl být ze všech nejlepší a nejchytřejší, a jakmile hrozilo nebezpečí, že by někdo mohl být chytřejší než on, hned pro něj poslal strážce a ti už chystali tresty. Nebylo proto divu, že z tohoto království se snažilo mnoho lidí utéct k sousednímu spravedlivému králi a žádali ho o povolení přebývat u něj.

To se krutému králi samozřejmě nelíbilo, a tak dával hlídat hranice, a každého, kdo by je chtěl překročit bez jeho osobního povolení, měla stráž zajmout a zavřít. Strážce dokonce chodily po městech a nenápadně naslouchaly, co kdo říká, a na panovníkův pokyn zjišťovaly, co si lidé povídají doma. Jakmile to bylo něco proti panovníkovi, hned dotyčného zajali a odvedli, nikdo nevěděl kam. Inu, panovala v tomto království chmurná nálada. Lidé se už pomalu báli i veselit se a zpívat.

Co jim zbývalo? Mohli pracovat a odvádět králi velké daně a modlili se, aby nastaly lepší časy. Když to jednou hlídka vypověděla, rozhodl se král, že zakáže i to. To by tak scházelo, aby si poddaní ještě někde vymodlili ty lepší časy, vždyť jemu to vyhovuje právě takhle. Vydal tedy prohlášení, že modlení se napříště zakazuje!

A to byla, jak se říká, poslední kapka. Tohle si už lidé nemohli nechat líbit! Museli být obezřetní, protože neměli jistotu, kdo je s nimi, a kdo pracuje pro krále. Ale dobří lidé se nakonec vždycky najdou a pozna-

jí. Tajně spojili své síly a přemýšleli, jak to udělat, aby se mohli opět modlit. Nebylo to jednoduché. Někteří riskovali odhalení a odcházeli do sousedního království, kde jim místní král nechával dostatek prostoru pro to, aby vyznávali svou víru tak, jak byli zvyklí. Někteří chtěli svobodu pro všechny a ti se snažili zakládat tajné organizace, které by pomohly svrhnout zlého tyрана. Těm hrozilo snad ještě větší nebezpečí.

Vláda tyranského krále trvala sice dlouho, ale na věčnost to přece jenom nebylo. Síla mezi prostým lidem už byla natolik velká, že jí panovník nedokázal vzdorovat, a hlavně jej začaly zrazovat i jeho vlastní strážce. Tak došlo k osvobození. Lidé měli velkou radost a snažili se vše ve své zemi zařídit podobně, jako to bylo v sousedním království. Zvolili si důvěryhodného panovníka a zástupce, kteří zodpovědně rozhodovali o tom, co bude.

Tahle pohádka má dobrý konec, že ano. Nechci vás, děti, nijak strašit, ale naše země se jednu dobu tak trošku podobala tomu horšímu království a lidé tu opravdu žili v napětí. Nebylo sice přímo zakázáno modlit se, ale vláda se tehdy snažila dělat všechno pro to, aby to lidé nedělali a zapomněli, jaké to je. A opravdu to mnozí zapomněli. Teď sice máme svobodu, ale mnoho lidí už si na modlitby a na Boha nedokáže vzpomenout. Proto je každá modlitba za dobrou věc velmi důležitá.

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 6x ročně.

Redakční rada:

Susan Goldberg, Petr Jirgl, ThDr. Karolina Sofia Pavala, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová,
PhDr. Radovan Lovčí, MgA. Miloš Mášik, Ing. Pavel Sedlák

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Ruth Jochanan Weiniger

Garant hlavního tématu čísla:

Rev. Luděk Pivoňka

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2339-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Multikulturalismus a náboženství © Fedecandoniphoto | Imagio.cz | Dreamstime.com.

Obrázky na třetí straně obálky: Květinové slavnosti NSČU 2017 © archivy obcí.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Náboženská svoboda © Egal | Imagio.cz | Dreamstime.com.

Květinové slavnosti v obcích NSČU 2017

Společná slavnost pražské obce,
IUCP a širšího společenství,
4. 6. 2017.

Obec unitářů v Plzni, 2. 7. 2017.

Obec unitářů Teplice, 26. 6. 2017.

Obec unitářů
v Ostravě, 30. 6. 2017.

Liberecká obec unitářů, 18. 6. 2017.

Obec unitářů
v Brně, 30. 6. 2017.

